

Innst. S. nr. 176

(2003-2004)

Innstilling til Stortinget fra kommunalkomiteen

St.meld. nr. 8 (2003-2004)

Innstilling fra kommunalkomiteen om rikt mangfold i nord. Om tiltakssonen i Finnmark og Nord-Troms

Til Stortinget

1. INNLEDNING

1.1 Sammendrag

I stortingsmeldingen om tiltakssonen i Finnmark og Nord-Troms gir Regjeringen en vurdering av virkemidlene i tiltakssonen i forhold til målene for virkemiddelbruken og aktuelle utviklingstrekk.

Bakgrunnen for meldingsarbeidet er bl.a. et anmodningsvedtak i Stortinget fra våren 2001 om å legge fram en gjennomgang av erfaringene med tiltakssonen og samtidig vurdere omlegginger og mulige utvidelser. I Sem-erklæringen la Regjeringen opp til å videreføre og evaluere tiltakssonen for Finnmark og Nord-Troms og særlig styrke de personrettede tiltakene. I redegjørelsen om regional- og distriktpolitikken fra våren 2002 ble det også pekt på at Regjeringen vil styrke tiltakssonen for Finnmark og Nord-Troms, og gjennomgå virkemiddelbruken.

Tiltakssonen dekker området som ligger lengst nord og øst i landet. Regionens geografiske beliggenhet ved Barentshavet og med grenser mot Russland og EU-landene Finland og Sverige gjør at Finnmark og Nord-Troms har en særstilling i Norge og Europa. Barentsregionen er hovedområdet for den samiske befolkningen. Regionen er også et møte- og bosted for mange kulturer: Norsk, samisk, kvensk/finsk og de siste årene også russisk, samt innvandrere fra andre verdensdeler.

Norges forhold til Russland vil fortsatt være av avgjørende betydning for vår sikkerhetspolitiske situasjon.

Historisk har næringslivet i Finnmark og Nord-Troms i stor grad vært basert på utnyttelse av rike naturressurser og eksport av produkter til internasjonale markeder.

Fremdeles er næringslivet i stor grad råstofforientert. Basisnæringene fiskeri, landbruk og reindrift er fortsatt viktige grunnlag for dagens bosettingsmønster. Den økte petroleumsaktiviteten i regionen byr på store nye muligheter, men også store utfordringer når det gjelder sjøsikkerhet og oljevernberedskap.

Finnmark og Nord-Troms er derfor en region som er følsom for endringer i naturgrunnlag, miljø, markeder og utenrikspolitiske hendelser. Både for innbyggerne i tiltakssonen og for nasjonen Norge er det viktig å bevare særpreget og utvikle det rike mangfoldet som er representert i regionen.

Tiltakssonen for Finnmark og Nord-Troms ble etablert våren 1990 basert på et forslag fra Syse-regjeringen. Tiltakssonen bestod av langsiktige virkemidler rettet mot både bedrifter og personer.

I løpet av perioden tiltakssonen har eksistert har det vært visse justeringer av virkemidlene. I 2003 omfatter tiltakene:

- Fritak for arbeidsgiveravgift.
- Nedskrivning av studielån med inntil 10 pst. av opprinnelig lånegrunnlag, likevel begrenset oppad til 16 500 kroner per år.
- Fritak for elavgift på forbruk. Fritaket utgjør 9,5 øre per kWh og kommer i tillegg til at hele Nord-Norge er fritatt for mva. på elektrisk kraft.
- Reduksjon i personbeskatningen. Skatteyttere i området gis et særskilt fradrag på henholdsvis 15 000/30 000 kroner i alminnelig inntekt i klasse 1 og klasse 2. Skattesatsen på alminnelig inntekt er 3,5 prosentpoeng lavere enn landet for øvrig, og det beregnes en lavere toppskatt. For personinntekter mellom 340 700 og 872 000 kroner er toppskatten 9,5 pst., mens den for resten av landet er 13,5 pst.
- Økt barnetrygd som gis som et eget tillegg med 3 792 kroner per barn per år (det såkalte "finnmarkstillegget").

- Lønnstilskudd til førskolelærere på 20 000 kroner per år, om lag 1,5 mill. kroner samlet per år.

Møreforskning gjennomførte i 2001-2002 en strategisk analyse av innsatsen i tiltakssonen, på oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet. Denne analysen, samt en tidligere evaluering og en utredning som er gjennomført av NIBR-Alta og Norut-Samfunnsforskning, utgjør en viktig del av grunnlagsmaterialet for stortingsmeldingen.

Rapporten fra Møreforskning ble sendt på høring høsten 2002 til bl.a. Sametinget, kommunene i tiltaks-sonen, Finnmark og Troms fylkeskommuner og næringsorganisasjonene. Alle som svarte på høringen var positive til virkemidlene i tiltaks-sonen. På bakgrunn av Møreforskings analyse, som tyder på at det kan bli vanskeligere å opprettholde bosettingen framover, la høringsuttalelsene vekt på at virkemidlene burde styrkes, og da spesielt de næringsrettede virkemidlene.

1.2 Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sigvald Oppebøen Hansen, Reidar Sandal, Karl Eirik Schjøtt-Pedersen og Signe Øye, fra Høyre, Peter Skovholt Gitmark, Hans Kristian Hogsnes og Kari Lise Holmberg, fra Fremskrittspartiet, Torbjørn Andersen og Robert Eriksson, fra Sosialistisk Venstreparti, Karin Andersen og Heikki Holmås, fra Kristelig Folkeparti, Anita Apelthun Sæle og Ivar Østberg, og fra Senterpartiet, lederen Magnhild Meltveit Kleppa, viser til stortingsmeldingen der Regjeringen gir en vurdering av virkemidlene i tiltaks-sonen i forhold til målene for virkemiddelbruken og aktuelle utviklingstrekk, jf. Stortingets anmodningsvedtak av 15. juni 2001.

Komiteen vil understreke at Finnmark og Nord-Troms, på grunn av sin geografiske beliggenhet ved Barentshavet og med grenser mot Russland og EU-landene Finland og Sverige, har en særstilling i Norge og Europa. Barentsregionen er hovedområdet for den samiske befolkningen. Finnmark og Nord-Troms er også et møte- og bosted for mange kulturer; norsk, samisk, kvensk/finsk, russisk, samt innvandring fra andre verdensdeler.

Komiteen viser til at regionen har vært et viktig sikkerhetspolitisk område der Norges forhold til Russland har hatt avgjørende betydning for utviklingstrekke-ene. Komiteen viser til at den sikkerhetspolitiske utviklingen i nordregionen er positiv. For Norge er det fortsatt viktig å bidra til en stabil og forutsigbar sikkerhetspolitisk utvikling i området.

Komiteen viser til at i et historisk perspektiv har næringslivet i Finnmark og Nord-Troms i stor grad vært basert på utnyttelse av rike naturressurser og eksport av produkter til internasjonale markeder. Fremdeles er næringslivet i stor grad råstofforientert. Komiteen har merket seg at basisnæringene fiskeri, landbruk og reindrift fortsatt er viktige grunnlag for

dagens bosettingsmønster. Finnmark og Nord-Troms er en region som er følsom for endringer i naturgrunnlag, miljø, markeder og utenrikspolitiske hendelser. Både for innbyggerne i tiltaks-sonen og for nasjonen Norge er det viktig å bevare særpreget og utvikle det rike mangfoldet som er representert i regionen.

2. SITUASJONSBEKRIVELSE OG UTVIKLINGSTREKK I TILTAKSSONEN

2.1 Sammendrag

Tiltaks-sonen er en virkemiddelsone med store interne forskjeller når det gjelder regionale utviklingsindikatorer som befolkningsutvikling, næringsstruktur, arbeidsledighet og utdanningsnivå. For å få fram disse forskjellene i beskrivelsen er tiltaks-sonen inndelt i 4 delområder:

- *Nord-Troms* er kommunene Karlsøy, Lyngen, Storfjord, Gaivuotna-Kåfjord, Skjervøy, Nordreisa og Kvænangen.
- *Senterkommunene* er kommunene Alta, Hammerfest, Vadsø og Sør-Varanger.
- *Indre Finnmark* er kommunene Guovdageaidnu-Kautokeino, Porsanger, Kárášjokka-Karasjok, Deatnu-Tana, Unjárga-Nesseby.
- *Kyst-Finnmark* er kommunene Loppa, Hasvik, Måsøy, Kvalsund, Nordkapp, Lebesby, Gamvik, Berlevåg, Båtsfjord og Vardø.

Inndelingen av Finnmark er den samme inndelingen som fylkesplanen for Finnmark benytter.

2.1.1 Bosettingsmønster

Bosettingsmønsteret i Finnmark er preget av punkt-bosetting, med forholdsvis små tettsteder og store avstander mellom hvert tettsted. Bosettingsmønsteret i Nord-Troms er mer spredt enn i Finnmark. Bare en fjerdedel av befolkningen er bosatt i tettsteder. Med unntak av Gaivuotna-Kåfjord og til en viss grad Nordreisa, er all bosetting kystbasert.

I 2002 bodde i underkant av 93 000 personer i de 26 kommunene i tiltaks-sonen. Tiltaks-sonen dekker et areal på 59 000 km². Dette gir 1,7 innbygger per km², mot 14,5 innbygger per km² for Norge.

De store avstandene mellom kommunesentrene i Finnmark gjør at dagpendling er lite aktuelt i fylket.

I deler av Nord-Troms er pendling et alternativ til jobb i det lokale arbeidsmarkedet.

2.1.2 Befolkningsutvikling

2.1.2.1 ENDRINGER I FOLKETALL

Mellom 1990 og 2002 falt folketallet i tiltaks-sonen med 1,9 pst., mens det økte med 6,4 pst. i hele landet. Hele reduksjonen kom etter 1995. Folketallet økte noe i første halvdel av 1990-tallet. Kystkommunene i Finnmark har hatt den største befolkningsnedgangen. Deretter kommer Nord-Troms. Senterkommunene har samlet hatt vekst. Vel 45 pst. av befolkningen i tiltaks-sonen bor i en av de fire senterkommunene. I stor grad

er det Alta som står for veksten. Folketallet i Indre Finnmark har vært stabilt i perioden.

2.1.2.2 KJØNNBALANSE OG ALDERSFORDELING

Andelen kvinner i forhold til menn er lavere i tiltaks-sonen enn i resten av landet. Men kommunene i Nord-Troms og Kyst-Finnmark har flere eldre enn landsgjennomsnittet. Tiltaks-sonen har en relativt ung befolkning sammenlignet med resten av landet. Kommunene med størst folketallsnedgang har høyest andel med personer over 67 år, og skjevst kjønnsbalanse av kommunene i tiltaks-sonen.

Kjønnsbalansen i tiltaks-sonen for personer i alderen 20-39 år er på 89 kvinner per 100 menn. Dette er langt under landsgjennomsnittet på 96,5 og noe under gjennomsnittet for periferikommuner i Norge.

2.1.2.3 NETTOFLYTTING OG FØDSELSEVERSKUDD

I de siste 20 årene har tiltaks-sonen opplevd to store "utflyttingsbølger", en i perioden 1985-88 og en i perioden 1995-98. Begge periodene er sammenfallende med høykonjunkturperioder på landsbasis. Fødselseverskuddet (fødte minus døde) økte fra 1990 til 1995 for deretter å avta igjen. I 2001 hadde 11 kommuner fødselsunderskudd. I 1980 stod senterkommunene for over halvparten av fødselseverskuddet, hvorav Alta stod for nærmere en tredjedel. I 2001 var Altas andel av fødselseverskuddet 49 pst.

Sonen har på hele 1990-tallet hatt et innvandrings-overskudd, dvs. at det flytter flere utenlandske borgere inn enn det flytter ut. I perioden 1998-2002 var innvandrings-overskuddet i gjennomsnitt 560 personer. Uten dette overskuddet ville nettoflyttingen vært enda mer negativ.

2.1.2.4 BEFOLKNINGSFRAMSKRIVING

Befolkningsframskrivninger for regioner er heftet med større usikkerhet enn for landet som helhet. Dette skyldes at forhold som for eksempel konjunkturer og strukturendringer i næringslivet kan slå sterkere ut i en region enn for nasjonen som helhet. Av denne grunn presenteres det i meldingen tre alternative befolkningsframskrivninger for tiltaks-sonen og delområdene. Den ene er laget av Norut-Finnmark, mens de to andre er laget av Statistisk sentralbyrå (SSB).

I den ene framskrivingen til SSB blir folketallet redusert i forhold til folketallet i 2002, mens folketallet i den andre øker. Den viktigste forskjellen mellom disse to framskrivingene er ulik flytteforutsetning.

2.1.3 Sysselsetting og næringsstruktur

2.1.3.1 SYSSELSETTINGSUTVIKLINGEN 1990-2001

I 1990 var i underkant av 38 000 sysselsatt i tiltaks-sonen. I "toppåret" 1995 var nærmere 41 000 sysselsatt. I 2001 var sysselsettingen redusert til 37 500. Sysselsettingsutviklingen i tiltaks-sonen har i perioden 1990 til 2001 vært negativ (-1,2 pst.), mens den økte i Norge (12,4 pst.). Sysselsettingsutviklingen i tiltaks-sonen var positiv i første halvdel av 1990-tallet, men negativ i andre halvdel av 1990-tallet. Offentlig syssel-

setting har økt, mens privat sysselsetting har blitt redusert i tiltaks-sonen i løpet av 1990-tallet. Finnmark har en høyere sysselsettingsprosent for kvinner enn landsgjennomsnittet.

2.1.3.2 NÆRINGS- OG BEDRIFTSSTRUKTUR

En stor andel av de sysselsatte i tiltaks-sonen arbeider i ressursbaserte næringer og i kommunesektoren, sett i forhold til resten av landet. Andelen sysselsatte i de "nye" næringene bank, forretningsmessig tjenesteyting og forskning er mye lavere i tiltaks-sonen enn i resten av landet. Tiltaks-sonen har en mer ensidig næringsstruktur enn gjennomsnittet for landet. Sonen er på linje med landet for øvrig når det gjelder sysselsatte innen bygg og anlegg, samferdsel, statlig tjenesteyting og hotell- og restaurantvirksomhet. Næringsstrukturen varierer en god del mellom de ulike områdene i sonen. Næringsstrukturen gir et kjønnsdelt og et utdanningsdelt arbeidsmarked. Mennene dominerer innenfor næringene med lave krav til formell utdanning, mens kvinnene dominerer innenfor næringer med krav om høyere utdanning som undervisning og helse- og sosialfag.

Næringslivet i tiltaks-sonen er kjennetegnet ved en relativt høy andel små bedrifter og få store bedrifter. Ingen andre fylker i landet har en så stor andel bedrifter med under 19 ansatte og så få bedrifter med over 100 ansatte, som Finnmark og Troms.

2.1.3.3 FISKERI- OG HAVBRUKSNÆRINGEN

Fiskeri- og havbruksnæringen er en viktig næring i tiltaks-sonen med vel 11 pst. av sysselsettingen. Utviklingen i havbruksnæringen på 1990-tallet har vært positiv med økning i sysselsetting og i oppdrettsvolum. Den tradisjonelle fiskerinæringen både i tiltaks-sonen og i landet som helhet er preget av reduksjon i antall fiskere, fiskebåter, fiskeindustriarbeidere og antall fiskebedrifter. Samtidig har den relative andelen av fiskefartøy under 28 meter økt i tiltaks-sonen i forhold til andre deler av landet.

Mange fiskeindustribedrifter har gått konkurs i Finnmark de siste 2 årene. Vinteren 2003 var 7 filetbedrifter i virksomhet i tiltaks-sonen. I 1989 var det til sammenligning 37 filetbedrifter i Finnmark.

En ressurs med svært gode markedsmessige utsikter for næringen i tiltaks-sonen er kongekrabbe. Fra 2002 er det åpnet for et kommersielt fiske. Oppdrett av torsk, skjell og kråkebolle er også interessant, da dette er arter som er vel tilpasset klimatiske forhold i tiltaks-sonen.

Andre veier til å nå målet om økt verdiskaping i fiskerinæringen, er økt utnyttelse av biprodukter og sat-sing på bioteknologi.

2.1.3.4 LANDBRUK OG REINDRIFT

Strukturendringene mot større bruk i landbruket har gått raskere i Finnmark og Troms enn for landsgjennomsnittet.

Samlet er om lag 2 200 personer knyttet til reindriften i Finnmark og Troms, hvorav om lag 200 i Troms og om lag 2 000 i Finnmark.

Utfordringene for både landbruks- og reindriftsnæringen er økt verdiskaping ved markedsrettet lokal produksjon og god logistikk for transport av produkter til markedet. En utfordring for reindriftsnæringen i Finnmark er å få fastsatt rammebetingelsene for næringen.

2.1.3.5 REISELIV

Utfordringen for reiselivsnæringen er å utvikle en helhetlig og helårig profil, og produkter og logistikk basert på regionens natur, historie og kultur.

2.1.3.6 ENERGI- OG PETROLEUMSNÆRINGEN

Snøhvitutbyggingen har hittil hatt stor betydning for sysselsetting og næringsstruktur, både i Hammerfest-regionen og i resten av Nord-Norge. Så langt er kontrakter til en verdi av 980 mill. kroner tildelt bedrifter i Nord-Norge.

I forbindelse med økt oljetransport fra Russland (Murmanskområdet) og økt petroleumsvirksomhet i nordområdene, vil transporten av olje langs norskekysten være en hovedutfordring for norsk arbeid med sjøsikkerhet og oljevernberedskap framover.

2.1.3.7 UTVIKLINGEN I NORDVEST-RUSSLAND

Nærheten mellom tiltakssonen og Nordvest-Russland gir store muligheter for næringsutvikling. En positiv økonomisk utvikling i Russland vil være en svært viktig del av løsningene på utfordringene i nordområdene.

2.1.4 *Levekår, arbeidsledighet og nivå på kommunale tjenester*

Kommunene i tiltakssonen kommer dårlig ut når det gjelder levekår, særlig på arbeidsledighet og arbeidsrelaterte områder. Ledigheten har siden 1996 vært vel 2 prosentpoeng høyere i sonen enn i landet for øvrig. Ved inngangen til 2003 var arbeidsledigheten på 6,5 pst. I tiltakssonen har ledigheten vært høyest i Indre Finnmark og i kyst-Finnmark. Finnmark har imidlertid god dekning av kommunale tjenester, jf. St.meld. nr. 50 (1998-1999) Utjammingsmeldinga. Regionen er også relativt godt dekket når det gjelder kvalifisert personell i tunge sektorer som helse og skole.

2.1.5 *Utdanning, forskning og kultur*

Utdanningsnivået økte sterkt i hele tiltakssonen i løpet av 1990-tallet, og økningen var sterkere enn i andre deler av Norge. Økningen var størst innenfor kortere høyere utdanning, og da særlig innenfor helse- og omsorgsyrker. Generelt sett er utdanningsnivået i Troms og Finnmark fortsatt lavere enn i landet for øvrig, på grunn av lavere utdanningsnivå innen privat sektor. Gjennomgående har kvinnene i Finnmark noe høyere utdanning enn landsgjennomsnittet for kvinnene, mens mennene i Finnmark har en lavere utdanning enn landsgjennomsnittet for menn. Forskningsinnsatsen i Finnmark er lavere enn landsgjennomsnittet.

Kulturlivet i sonen er rikt og særpreget. Samisk kunst og kultur har dype røtter i Indre Finnmark og deler av Nord-Troms. Sang- og musikklivet er aktivt i de fleste

lokalsamfunn. Profesjonelle kunstnere, amatører, lag og foreninger står for et stort og variert spekter av tilbud. Regionen har mange festivaler.

2.2 **Komiteens merknader**

Komiteen viser til at flyttingen fra regionen var stor før tiltakssonen ble etablert i 1990. Næringslivet hadde store utfordringer i forbindelse med omstilling og utvikling. Komiteen har merket seg at både folketall og sysselsetting økte i perioden 1990-1995. I forbindelse med høykonjunkturen i Norge fra midten av 1995 økte utflyttingen kraftig, og sysselsettingen ble redusert. Komiteen vil understreke at situasjonen på arbeidsmarkedet og dermed flyttevalgene er svært følsomme for konjunkturerendringer.

Komiteen har merket seg at vekst- og omstillingskraften i det private næringslivet i tiltakssonen er svak. Regionen er preget av mange små bedrifter, lav lønnsomhet og få og relativt små nærings- og utviklingsmiljø. Deler av Nord-Troms og kyst-Finnmark er dominert av fiskerinæringen, og en stor andel av de sysselsatte arbeider i fiskeindustrien. Komiteen er kjent med at det har vært en rekke konkurser i fiskeindustrien de siste årene, blant annet som følge av endringer i den globale konkurransesituasjonen.

Komiteen viser til at bosettingsmønster, forholdsvis små sentra og store avstander mellom dem, gjør at det er vanskelig å utvikle regionale arbeidsmarkeder basert på daglige arbeidsreiser. Komiteen mener disse faktorer gjør at tiltakssonen har større utfordringer enn andre regioner med tilsvarende befolkningsstørrelse i Norge når det gjelder å skape vekst og utvikling.

Komiteen viser til at tiltakssonen er en virkemiddelzone med store interne forskjeller når det gjelder regionale utviklingsindikatorer som befolkningsutvikling, næringsstruktur, arbeidsledighet og utdanningsnivå. Komiteen har merket seg at for å få fram disse forskjellene i beskrivelsen, inndeles tiltakssonen i fire delområder: Nord-Troms, senterkommunene i Finnmark, Indre Finnmark og kyst-Finnmark.

Komiteen viser til at i 2002 bodde i underkant av 93 000 personer i de 26 kommunene i tiltakssonen. Bosettingsmønsteret i Finnmark er preget av punkt-bosetting, med forholdsvis små tettsteder og store avstander mellom hvert tettsted. I Nord-Troms er bosettingen noe mer spredt enn i Finnmark. Bare en fjerdedel av befolkningen er bosatt i tettsteder. Komiteen har merket seg at i perioden 1990-2002 falt folketallet i tiltakssonen med 1,9 pst. Til sammenligning økte folketallet med 6,4 pst. på landsbasis i samme periode. Komiteen viser til at det er kyst-Finnmark og Nord-Troms som står for befolkningsnedgangen i tiltakssonen. Senterkommunene har hatt vekst, mens Indre Finnmark har vært stabil i perioden. Komiteen har merket seg at tiltakssonen har en relativt ung befolkning sammenlignet med resten av landet, der senterkommunene og de to samiske kommunene Kautokeino og Karasjok trekker gjennomsnittet ned. Kommunene i Nord-Troms og kyst-Finnmark har flere eldre enn landsgjennomsnittet.

Komiteen er innforstått med at befolkningsframskrivinger for regioner er heftet med større usikkerhet enn for landet som helhet. Dette skyldes at forhold som for eksempel konjunkturer og strukturendringer i næringslivet kan slå sterkere ut i en region enn for nasjonen som helhet. Komiteen viser til at Regjeringen av den grunn presenterer tre alternative befolkningsframskrivinger for tiltakssonen i meldingen. Komiteen har merket seg at disse befolkningsframskrivingene har en variasjon på om lag 20 000 personer i 2020.

Komiteen viser til at sysselsettingsutviklingen i tiltakssonen i perioden 1990-2001 har vært negativ, mens den økte i Norge som helhet. Sysselsettingsutviklingen i tiltakssonen var positiv i første halvdel av 1990-tallet, men negativ i andre halvdel. Komiteen har merket seg at det særlig er privat sysselsetting som har blitt redusert, ettersom offentlig sysselsetting har økt. Komiteen ser det som positivt at Finnmark har en høyere sysselsettingsprosent for kvinner enn landsgjennomsnittet.

Komiteen har merket seg at tiltakssonen har en mer ensidig næringsstruktur enn gjennomsnittet for landet, men at næringsstrukturen varierer en god del mellom de ulike områdene i sonen. Næringsstrukturen gir et kjønnsdelt og et utdanningsdelt arbeidsmarked. Mennene dominerer innenfor næringene med lave krav til formell utdanning, mens kvinnene dominerer innenfor næringer med krav om høyere utdanning som undervisning og helse- og sosialfag.

Komiteen viser til at tiltakssonen, og da spesielt Finnmark, skiller seg ut fra andre fiskerifylker ved den store betydningen fiskerinæringen og havbruk har for sysselsettingen. Den tradisjonelle fiskerinæringen er preget av reduksjon i antall fiskere, fiskebåter, fiskeindustriarbeidere og antall fiskeribedrifter. Utviklingen i havbruksnæringen har imidlertid vært positiv de siste ti årene. I 2001 arbeidet over 11 pst. av de sysselsatte i tiltakssonen i disse næringene, mot 1,2 pst. i landet for øvrig.

Komiteen har merket seg at strukturendringene mot større bruk i landbruket har gått raskere i Finnmark og Troms enn for landsgjennomsnittet. Det har skjedd en omfattende nedleggelse av slakteri- og meierianlegg i regionen. Komiteen viser til at om lag 2 200 personer er knyttet til reindriften i Finnmark og Troms, hvorav om lag 2000 i Finnmark. Komiteen er enig i at utfordringene både for landbruks- og reindriftnæringen er økt verdiskaping ved markedsrettet lokal produksjon og god logistikk for transport av produkter til markedet.

Komiteen vil også påpeke det store behovet for å tilpasse antall rein til beiteressursene, og at dette er en stor og viktig utfordring i deler av tiltakssonen som må løses.

Komiteen viser til at reiselivsnæringen i sonen er preget av store sesongsvingninger, lav kapasitetsutnyttelse, svak lønnsomhet og kort oppholdstid for de besøkende i fylket. Komiteen mener at utfordringene for reiselivsnæringen vil være å utvikle en helhetlig og hel-

årig profil, og produkter og logistikk basert på regionens natur, historie og kultur.

Komiteen har merket seg at utfordringene er store både innenfor petroleumsnæringen og innen utvikling av alternative energikilder. Blant annet som følge av økt oljetransport fra Russland og økt petroleumsvirksomhet i nordområdene, vil transporten av olje langs norskekysten være en hovedutfordring for norsk arbeid med sjøsikkerhet og oljevernberedskap framover.

Komiteen er oppmerksom på at kommunene i tiltakssonen kommer dårlig ut når det gjelder levekår, særlig på arbeidsledighet og arbeidsrelaterede områder som antall uføretrygdede. Ledigheten har siden 1996 vært vel to prosentpoeng høyere i sonen enn i landet for øvrig. Komiteen viser til SSBs målinger i Styrings- og informasjonshjulet, som viser at de sosiale problemene er størst i en rekke kommuner i Finnmark. Komiteen har merket seg at nitten av kommunene i tiltakssonen er blant landets 10 pst. dårligst stilte kommuner når det gjelder arbeidsledighet. Komiteen finner det bekymringsfullt at alle kommunene i kyst-Finnmark og Indre Finnmark er blant disse kommunene.

Komiteen viser til at utdanningsnivået økte sterkt i hele tiltakssonen i løpet av 1990-tallet, og at økningen var sterkere enn i andre deler av Norge. Generelt sett er likevel utdanningsnivået i Troms og Finnmark fortsatt lavere i for landet for øvrig, på grunn av lavt utdanningsnivå innen privat sektor. Komiteen har merket seg at forskningsinnsatsen i Finnmark er lavere enn landsgjennomsnittet.

Komiteen viser til at kulturlivet i sonen er rikt og særpreget. Samisk kunst og kultur har dype røtter, spesielt i Indre Finnmark og deler av Nord-Troms. Videre har både revy, teater og sang- og musikklivet lange tradisjoner. Komiteen er tilfreds med å registrere at alle kommuner har kulturskoletilbud, og at dette har hatt stor betydning for å etablere kulturtilbud og skape trivsel blant ungdommen. Komiteen vil også fremheve den store betydningen museene i sonen har når det gjelder formidling av historien knyttet til norsk, samisk og kvensk bosetting.

3. VURDERING AV EFFEKTER AV VIRKEMIDDELBRUK

3.1 Sammendrag

Befolknings-, sysselsettings- og arbeidsledighetsutviklingen er tre viktige indikatorer for å vurdere om virkemidlene i tiltakssonen har ønskede effekter. I første del av 1990-tallet økte både folketall og sysselsetting for deretter å bli redusert igjen. Samlet sett for perioden 1990-2002 har befolkningsutviklingen i tiltakssonen vært negativ, og det har ikke vært vekst i private arbeidsplasser. Arbeidsledigheten ble redusert fra 1996 til 1998 og har siden vært 2 prosentpoeng over gjennomsnittet for Norge.

Mange faktorer har betydning for utviklingen i tiltakssonen i tillegg til de spesielle virkemidlene. De viktigste er konjunktur- og markedsutviklingen, men også sektorpolitikk og utviklingen i ressursituasjonen,

for eksempel for torsk, har betydning. Hva som er årsaken(e) til en gitt utvikling i et område er derfor vanskelig å vurdere. Vi vil aldri med sikkerhet vite hva som hadde skjedd om tiltakene ikke ble satt i verk. Det er likevel mulig å gjøre faglige vurderinger av hvilke effekter tiltakene har hatt.

3.1.1 Personrettede virkemiddel og flyttebevegelser

Det er en klar tendens til at stabilt bosatte legger vekt på skattelette, mens innflytterne og utflytterne prioriterer nedskrivningsordningen for studielån. Mange av de stabilt bosatte har ikke studielån. For de fleste (nær 60 pst. av befolkningen) er det kun skattetiltakene som betyr noe økonomisk, og størrelsen på skatteletten er alene knapt noen mobilitetsdrivende faktor. For denne gruppen har tiltakene liten eller ingen betydning for at de bor i regionen. De høytutdannede og relativt nyutdannede som har flyttet enten til eller fra regionen på 1990-tallet, tillegger tiltakene meget stor vekt for lengden på botiden i regionen.

Virkemidlene i tiltakssonen er viktige betingelser, men de er ikke tilstrekkelige for å sikre tilflytting og økt bofasthet. Om folk velger å leve i regionen eller flytte til eller fra regionen er også avhengig av hvorvidt en kjenner seg igjen i, og kan identifisere seg med, det bildet som tegnes av regionen. Møreforskning (2002) viser at både bedrifter og lokalsamfunn i regionen preges av optimisme, trivsel og livskvalitet. Mange av de signalene som sendes ut om tiltakssonen fokuserer på problemene i sonen. Et slikt bilde oppleves som nedbrytende av mange. Det er av denne grunn behov for å tegne et mer nyansert bilde av regionen og vise til mulighetene som faktisk er i sonen.

3.1.2 Sysselsettingseffekter av virkemidlene

Effekten av alle virkemidlene i tiltakssonen er beregnet til rundt 3 800 arbeidsplasser, eller om lag 10 pst. av totalsysselsettingen i sonen i 2001. Evalueringen viser at de personrettede virkemidlene har en forholdsmessig større effekt enn fritaket for arbeidsgiveravgift for tjenesteytende næringer, mens det var motsatt for fiskeindustrien og bygg og anlegg. Fritak fra arbeidsgiveravgift ble vurdert som det mest treffsikre virkemidlet i forhold til målet om å øke sysselsettingen i regionen samlet sett. Nedskrivning av studielån ble vurdert som et effektivt tiltak, men også som et tiltak som har en høy kostnad per arbeidsplass. Tiltaket har stor betydning for rekruttering av høyt utdannet arbeidskraft, spesielt til offentlig sektor.

Fra midten av 1990-tallet har bofastheten for de med høy utdanning blitt svekket uavhengig av tidligere tilknytning til sonen. Det tyder på at årsaken til flytting for flere av disse er mangel på relevante og attraktive arbeidsplasser i sonen. For de som har vært en periode i arbeidslivet og ønsker seg nye utfordringer, innebærer det ikke bare et skifte av arbeidssted, men også bosted pga. mangel på attraktive arbeidsplasser. Uten de kraftige generelle virkemidlene i tiltakssonen ville sannsynligvis reduksjonen i antallet arbeidsplasser vært enda større.

Nyetableringsraten av foretak er høy i Finnmark sammenlignet med andre fylker. Interessen og viljen til å satse er m.a.o. stor. Tiltakssonen er preget av mange små bedrifter med svak lønnsomhet og liten vekstkraft. En mulig årsak til liten vekst kan være at mange bedrifter ikke har vekst som målsetting, men vedlikehold av bedriften. Mange aktører i tiltakssonen ønsker vekst og å utvikle bedriftene videre. De kan mangle nødvendig formell eller erfaringsbasert kompetanse til å realisere dette, eller de har ikke godt nok nettverk og ressurser til å skaffe bedriften den type kompetanse bedriften mangler for å utvikle seg videre. Nyskappings- og omstillingsprosessene i regionen er ikke raske og sterke nok sett i forhold til rasjonaliserings- og struktureringsprosessene i privat sektor. Utfordringen for næringslivet i tiltakssonen er å ha produkter som genererer tilstrekkelig betalingsvilje til å utvikle så stor lønnsomhet at det er mulig å utvikle stadig nye produkter og markeder. Nærheten til råvaren er et konkurransefortrinn som må benyttes systematisk. I stor grad kan dette bare skje gjennom god markedsorientering, økt lokal foredling og gode logistikksystemer for effektiv transport og distribusjon av produkter til betalingsvillige deler av markedet.

3.1.3 Utfordringer for delområdene i tiltakssonen

I forhold til problemet med mangel på vekstkraft i privat næringsliv, vil de mest treffsikre virkemidlene først og fremst være innrettet mot å legge forholdene til rette for næringer hvor regionen har komparative fortrinn (Møreforskning 2002). Det er også muligheter for å koble kompetansen i de ressursbaserte næringene sammen med formell kompetanse for å utvikle nye produkter. Regionen har store områder som kan brukes til utprøving av nye arter innen havbruk og til uttesting av alternative energiformer som vind- og bølgekraft. Den kommende olje- og gassvirksomheten på norsk og russisk side innebærer store muligheter for næringsutvikling. Regionen har også gode forutsetninger for utvikling av turisme.

3.2 Komiteens merknader

Komiteen vil påpeke at befolknings-, sysselsettings- og arbeidsledighetsutviklingen er tre viktige indikatorer for å vurdere om virkemidlene i tiltakssonen har ønskede effekter. Komiteen viser til at i første del av 1990-tallet økte både folketall og sysselsetting, for deretter å bli redusert igjen. Samlet sett for perioden 1990-2002 har befolkningsutviklingen i tiltakssonen vært negativ, og det har ikke vært vekst i private arbeidsplasser. Arbeidsledigheten ble redusert fra 1996 til 1998 og har siden vært to prosentpoeng over gjennomsnittet i landet for øvrig. Komiteen vil understreke at mange faktorer har betydning for utviklingen i tiltakssonen i tillegg til de spesielle virkemidlene. De viktigste er konjunktur- og markedsutviklingen, men også sektorpolitikk og utviklingen i ressurs situasjonen. Selv om vi aldri med sikkerhet vil kunne vite hva som hadde skjedd om tiltakene ikke ble satt i verk, mener komiteen, med bakgrunn i faglige vurderinger som ligger til grunn, at tiltakene, både per-

sonrettede og næringsrettede, har hatt positive effekter for landsdelen.

I forhold til problemet med mangel på vekst i privat næringsliv, har komiteen merket seg at Møreforskning i sin utredning fra 2002 påpeker at de mest treffsikre virkemidlene først og fremst bør være innrettet mot næringer som har komparative fortrinn. Tiltakssoenen synes å ha fortrinn blant annet innenfor fiskeri- og havbruksnæringen, reindrift, energi og reiseliv. Det vises til mulighetene for å koble kompetansen i de ressursbaserte næringene sammen med formell kompetanse for å utvikle nye produkter.

Komiteen har merket seg at den fremste utfordringen i alle de fire delområdene i regionen er knyttet til økt verdiskapning og utvikling av det private næringsliv. I kyst- og fjordområdene i Finnmark og Nord-Troms bidrar den økte internasjonale konkurranansen til en stadig vanskeligere konkurransesituasjon for fiskeindustrien. Komiteen er enig i at utfordringene for fiskerinæringen er å klare å utnytte mulighetene innen havbruk, ferskfisk og bioteknologi og utvikle en logistikk som tar hensyn til markedets behov.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet viser til merknader under andre kapitler om behovet for en ny fiskeripolitikk, større innsats i forskning og utvikling og statlige virkemidler for å sikre kapitaltilgang til nødvendig markedstilpassing i industrien.

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til at tiltakssoenen for Nord-Troms og Finnmark er den kraftigste distriktpolitiske innsatsen staten har gjennomført i noe område av landet. Dette har vært helt nødvendig for å oppveie de utfordringer dette området står overfor i forhold til befolkningstetthet, klimatiske forhold og store avstander.

Dette medlem viser til at tiltakssoenen ble evaluert av Møreforskning i 2002. Denne evalueringen konkluderer med at tiltakene som har vært iverksatt har fungert godt. De første fem årene etter at tiltakssoenen ble opprettet, økte både folketall og sysselsetting. Etter 1995 økte derimot arbeidsledigheten og også utflyttingen. Til sammen flyttet 1 500 mennesker fra regionen mellom 1990 og 2002.

Dette medlem konstaterer at folketallet i området nå er nede på 1960-nivå.

Dermed ser det ut til at tiltakene ikke har hatt samme effekt de siste årene.

Dette medlem viser til at Møreforskning konkluderer med at virkemidlene i tiltakssoenen mot slutten av perioden ikke fullt ut har kompensert for de sentraliserende effektene.

Dette medlem konstaterer videre at rapporten fra Møreforskning konkluderer med at innsatsen i tiltakssoenen bør styrkes ut fra at man ser en demografisk utvikling som vil gjøre det vanskelig å opprettholde bosettingen fremover.

Dette medlem viser videre til at Senterpartiet står for en helt annen og mer offensiv distriktpolitikk enn det Regjeringen legger opp til. I løpet av innværende

stortingsperiode har de distriktpolitiske målsettingene blitt svekket, gjennom endret bosettingsmål og ikke minst gjennom en kraftig nedbygging av de distrikts- og næringspolitiske virkemidlene. Det er verdt å merke seg at Møreforskning nettopp tar til orde for en styrking av selektive innovasjonsrettede næringsvirkemidler.

Dette medlem mener Regjeringen i denne stortingsmeldinga utviser en passiv holdning til framtida i vår nordligste landsdel.

4. MÅL OG STRATEGIER FOR INNSATSEN I TILTAKSSONEN

4.1 Sammendrag

Regjeringen har som mål at tiltakssoenen skal være en attraktiv region å bo, arbeide og drive næringsvirksomhet i. Regjeringen mener utfordringene er store i tiltakssoenen også framover og vil derfor fortsette å bidra med en ekstraordinær innsats i tiltakssoenen, i tillegg til ordinære distriktpolitiske virkemidler og annen innsats på ulike politikkområder. Målet med den samlede innsatsen er å stimulere fram positive og å motvirke negative utviklingstrekk i nærings- og arbeidslivet.

I forbindelse med etableringen av tiltakssoenen i 1990 ble det pekt på følgende hovedutfordringer i området: Å utnytte fortrinnene med naturressursene, rekruttere personer med kompetanse til regionen og utvikle næringslivet. De samme utfordringene er i stor grad aktuelle også i dag, særlig når det gjelder utvikling i næringslivet.

Finnmark og Nord-Troms står overfor permanente ulemper knyttet til perifer beliggenhet, lav befolkningkonsentrasjon og små næringsmiljø. Det er fortsatt behov for ekstraordinær innsats både overfor personer og næringsliv i tiltakssoenen. Regjeringens innsats i tiltakssoenen vil følge disse hovedlinjene:

- Regjeringen vil videreføre dagens innretning av innsatsen i tiltakssoenen med virkemidler som er generelle og automatisk virkende. Det gir forutsigbare og stabile rammevilkår for næringsliv og befolkning, og legger til rette for å drive lønnsom næringsvirksomhet som grunnlag for sysselsetting og bosetting i regionen. Justeringer av de enkelte tiltakene vurderes i forbindelse med de årlige statsbudsjettene. Den samlede innsatsen bør vurderes på ny etter en viss tid. Regjeringen vil bistå i å gjøre virkemidlene kjent utenfor tiltakssoenen.
- Regjeringen legger opp til å videreføre fritaket for arbeidsgiveravgift i tiltakssoenen for Nord-Troms og Finnmark. Dette er en relativ styrking av innsatsen i tiltakssoenen sett i forhold til resten av landet, særlig innenfor arbeidsintensive næringer.
- Regjeringen vil videreføre innsatsen for personrettede tiltak. Tiltakene skal bl.a. kompensere for kostnader til personer og familier som følger av lange avstander og hardt klima, og stimulere til rekruttering av personer med kompetanse det er behov for i tiltakssoenen. Regjeringen vil vurdere å forbedre dagens ordning med nedskrivning av

studielån, for eksempel ved å øke ettergivelsesbe- løpet og inkludere deltidsarbeidende i ordningen.

- Regjeringen legger vekt på at de regional- og distriktpolitiske virkemidlene for regional utvikling og nyskaping i tiltakssonen benyttes til å stimulere til nyetablering og kompetanseutvikling i næringslivet bl.a. med basis i naturressursene og nærheten til Nordvest-Russland. De små miljøene og store avstandene i tiltakssonen gir store utfordringer i å fremme samarbeid om utvikling og markedsorientering i næringslivet, gjennom nettverksbygging, oppbygging av logistikk-kunnskap og utnyttning av infrastruktur.
- Regjeringen legger vekt på at innsats gjennom mange statlige politikkområder, som for eksempel fiskeri, havbruk og infrastruktur, bidrar til en positiv utvikling i tiltakssonen.
- Også steder med befolkningsnedgang og arbeidsledighet skal være trygge og gode samfunn å bo i. Befolkningen skal føle trygghet for grunnleggende tjenester innen utdanning, helse, omsorg osv. Regjeringen vil sikre grunnlaget for likeverdige levekår først og fremst gjennom det kommunale inntektssystemet.

4.2 Komiteens merknader

Komiteen mener at målet må være at tiltakssonen skal være en attraktiv region å bo, arbeide og drive næringsvirksomhet i. Finnmark og Nord-Troms er et område med store ressurser og mange muligheter for både personer og næringsliv. Samtidig er det store utfordringer i tiltakssonen knyttet til befolknings- og næringsutviklingen. Komiteen mener utfordringene er store i tiltakssonen også framover.

Komiteen er enig med Regjeringen i at Finnmark og Nord-Troms står overfor permanente ulemper knyttet til beliggenhet og store avstander, liten befolkningskonsentrasjon og små næringsmiljøer. Komiteen mener derfor at det fortsatt er behov for ekstraordinær innsats i tiltakssonen, i tillegg til ordinære distriktpolitiske virkemidler og annen innsats på ulike politikkområder. Målet for den samlede innsatsen er å stimulere positive og å motvirke negative utviklingstrekk i nærings- og arbeidslivet der innsatsen rettes inn mot:

- økt vekstkraft og verdiskaping i det private næringslivet
- styrket kompetanse
- gode oppvekstvilkår, levekår og tjenestetilbud.

Komiteen viser til at årsakene til befolkningsnedgangen er samspill mellom demografiske, teknologiske og økonomiske utviklingstrekk. Disse utviklingstrekkene gjelder imidlertid ikke bare for tiltakssonen. Mange deler av landet med avstand til større sentra opplever befolkningsnedgang. Komiteen viser til at både i Norge og store deler av Europa har fødselsoverskuddet blitt sterkt redusert de siste tiårene. Det gjør at selv med svært lav flytting, vil mange områder oppleve nedgang i folketall. Komiteen mener

dette er en situasjon vi må forholde oss til på generelt grunnlag. Komiteen mener likevel at det er behov for å fortsette med en spesiell innsats i tiltakssonen, da den har et lavt befolkningsgrunnlag og et særlig sårbart bosettingsmønster.

Komiteen er opptatt av at tiltakssonens fortrinn innenfor fiskeri- og havbruksnæringen, energinæringen, reiselivsnæringen og reindriftsnæringen må utnyttes til økt lokal foredling og markedsrettet produktutvikling. Regionen har store områder som kan brukes til utprøving av nye arter innen havbruk og uttesting av alternative energiformer som vind- og bølgekraft. Olje- og gassvirksomheten på norsk og russisk side innebærer store muligheter for næringsutvikling. Regionen har også storslagen natur og rik og mangfoldig kultur som er en ressurs i forbindelse med utvikling av både sommer og vinterturisme. Komiteen mener at utfordringene med små miljø og store avstander må kompenseres så langt som mulig gjennom utvikling av nettverk både lokalt og ut av regionen.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti viser til merknader under punkt 6.2 om oljevirksomheten. Disse medlemmer vil også påpeke at det er store utfordringer knyttet til miljø og kapitalintensitet i havbruksnæringen som gjør at etablering må skje innenfor økologisk og økonomisk bærekraftige rammer.

Komiteen er enig i at den store utfordringen i tiltakssonen er å utvikle vekstkraften i næringslivet. Tiltakssonens fortrinn med nærhet til og utnyttelse av naturressursene, samt nærhet til Russland, gir store muligheter. Komiteen mener at det i første rekke er næringslivet som må ta disse utfordringene. Komiteen legger imidlertid til grunn at det offentlige bør legge til rette for utviklingen med ekstra innsats i områder der rammene for næringsutvikling er svakere enn i landet for øvrig, som i tiltakssonen. Komiteen mener derfor det fortsatt må utvikles gode rammebetingelser også i tiden framover, både gjennom skatte- og avgiftspolitikken og sektorpolitikken.

Komiteen viser til de store markedene og mulighetene som ligger i handel og samarbeid østover mot Russland.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet viser til at i budsjettforliket for 2004 ble bevilgningen til Barentssekretariatet kuttet. Det må være en prioritert oppgave for staten å sikre finansiering til Barentssekretariatet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at disse partier foreslo en økning på 30 mill. kroner.

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til at Senterpartiet foreslo 56 mill. kroner til styrket samarbeid med Russland.

Komiteen er av den oppfatning at bosettingsmønsteret i tiltakssonen gjør det lite realistisk å utvikle vekstkraftige regioner med stort omland og varierte regioner med felles bolig-, arbeids- og servicemarked.

I et slikt landskap vil videreutvikling av samarbeid og nettverk være en sentral alternativ strategi, både for næringslivet og det offentlige. Kontakt og samarbeid med andre aktører i og utenfor regionene vil være svært viktige faktorer for muligheter for utvikling, både når det gjelder markeder, utnyttelse av teknologi og kompetanse. På denne bakgrunn er komiteen enig med Regjeringen i at det parallelt med at vekstkraften i større sentra og miljø i Finnmark og Nord-Troms blir utnyttet og underbygd, må det bidras til utvikling og nyskaping også på mindre steder i små, spesialiserte næringsmiljø og vekstkraftige bedrifter.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, vil påpeke fylkeskommunens rolle som regional utviklingsaktør gjennom å utvikle en felles forståelse av utfordringene næringslivet står overfor, og konkretisere, prioritere og målrette innsatsen i forhold til de spesielle utfordringene i sonen både på kort og lang sikt. Næringslivets deltakelse i partnerskapet er en viktig forutsetning for å nå målene om økt vekstkraft og verdiskaping. Flertallet vil videre minne om at det også er viktig å utnytte kunnskap og kompetanse som er utviklet hos nasjonale virkemiddelaktører som Norges Forskningsråd, SIVA og Innovasjon Norge.

Flertallet viser til behovet for en nærings og distriktpolitikk med tilgang på kvalitet i rådgiving, risikovillig kapital og tilskudd.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til behovet for å forsterke fylkeskommunens rolle som regional utviklingsaktør og behovet for å styrke kommunale næringsfond. Dette flertallet viser til egne merknader og forslag i budsjettinnstillingene og Innst. S. nr. 283 (2002-2003) Virkemidler for innovativt og nyskappende næringsliv og Innst. S. nr. 133 (2003-2004) Bredbåndmeldinga.

Komiteen viser til at regional- og distriktpolitikken omfatter både generelle og selektive virkemidler. De spesielle virkemidlene i tiltakssonen er alle generelle virkemidler der hensikten er å vri lokalisering- eller bosettingsbetingelsene i favør av visse geografiske områder. Komiteen støtter at det samtidig kanaliseres selektive virkemidler til ulike aktører i tiltakssonen, særlig gjennom fylkeskommunen.

Komiteen viser til at noen av fortrinnene ved å bo i sonen er korte avstander mellom bosted og jobb, og gode oppvekstvilkår for barn og ungdom når det gjelder barnehage, skole og kultur- og fritidstilbud.

Komiteen mener at ved å bo, arbeide og drive næringsvirksomhet i tiltakssonen, kan enkeltindividet

realisere verdier knyttet til karriere og livsstil i små samfunn med gode bokvaliteter og nærhet til naturen.

Komiteen ser med uro på den høye andelen av arbeidsledige i tiltakssonen. Det kan være kilde til levekårsproblemer og lave inntekter i deler av sonen. Komiteen vil i den forbindelse vise til Innst. S. nr. 110 (2002-2003) der en samlet komité ba Regjeringen redegjøre for tiltak for å styrke levekårssituasjonen i Indre Finnmark i forbindelse med gjennomgangen av tiltakssonen og i den varslede stortingsmeldingen om regional- og distriktpolitikken.

Komiteen har merket seg at Regjeringen i den forbindelse viser til Sosialdepartementets arbeid i forhold til samiske kommuner om tjenesteutvikling gjennom prosjektet Kommuneneettverk for fornyelse og effektivisering.

Komiteen legger vekt på at den generelle innsatsen for styrking av næringslivet, og dermed arbeidsmarkedet i tiltakssonen, er viktig for å bedre levekårssituasjonen i indre Finnmark.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, påpeker den viktige rollen Sametinget har og viser til merknader i Innst. S. nr. 110 (2002-2003) Om samepolitikken og Innst. S. nr. 12 (2002-2003) Om høyere samisk utdanning.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil også framheve betydningen av en mer aktiv arbeidsmarkedspolitikk med vekt på tidlig intervensjon og kompetanseheving for å få flere i arbeid enn det Regjeringen legger opp til.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti viser til Dokument nr. 8:51 (2003-2004) fra stortingsrepresentantene Øystein Djupedal, Heidi Grande Røys og Audun Lysbakken om tiltak mot arbeidsledighet.

Komiteen erkjenner at Finnmark og Nord-Troms står overfor permanente ulemper knyttet til perifer beliggenhet i forhold til store markeder, lav befolkningkonsentrasjon og små næringsmiljø. Komiteen mener derfor det fortsatt er behov for ekstraordinær innsats både overfor personer og næringsliv i tiltaks-sonen.

Komiteen vil understreke at den generelle økonomiske politikken er avgjørende for en positiv utvikling i hele landet. Den generelle økonomiske politikken påvirker i stor grad rentenivået og kronekursen, som er av stor betydning både for næringsliv, kommuner, enkeltpersoner og familier. Ikke minst for eksportrettede og konkurranseutsatte næringer er dette viktig. Dette gjelder også for tiltaks-sonen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kriste-

lig Folkeparti, legger til grunn at innsatsen i tiltakssonen bør følge disse hovedlinjene framover:

- Videreføre dagens virkemidler i tiltakssonen som er generelle og automatisk virkende.
- Videreføre fritaket for arbeidsgiveravgift i tiltaks-sonen.
- Videreføre innsatsen med personrettede tiltak.
- Legge vekt på at de regional- og distriktpolitiske virkemidlene for regional utvikling og nyskaping i tiltaks-sonen benyttes til å stimulere til nyetablering, nyskaping og kompetanseutvikling i næringslivet.
- Legge vekt på at innsats innenfor mange statlige politikkområder bidrar til en positiv utvikling i tiltaks-sonen.
- Legge til rette for at også steder med befolkningsnedgang og arbeidsledighet skal være trygge, gode samfunn å bo i.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti er tilfreds med at de generelle rammebetingelsene er styrket de siste årene gjennom lavere rente og svekket kronekurs, noe som også kommer næringslivet i tiltaks-sonen til gode.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil påpeke at Regjeringens finanspolitikk og mangel på vilje til å vektlegge hensynet til arbeidsledighet og kronekurs i Norges Banks mandat i pengepolitikken, har vært en medvirkende årsak både til sterkt forverrede konkurranseforhold for eksportrettet industri og til at en så stor del av arbeidskraften går uvirksom mens oppgaver ligger ugjort. Dette har også rammet virksomheter i tiltaks-sonen.

Disse medlemmer viser til at tiltaks-sonen har hatt betydelig effekt. Tiltaks-sonen bør derfor beholdes.

Disse medlemmer vil påpeke viktigheten av at staten har en bevisst politikk på å lokalisere egen virksomhet til andre områder enn store byer og områder i naturlig vekst. Erfaring fra UNIREG, museumsprosjektet og dokumentasjonsprosjektet viser at dette sikrer svært god kvalitet på arbeidet med en slik lokalisering, stabil arbeidskraft og lavere kostnader. Disse medlemmer viser til flertallsmerknaden fra kirke, utdannings- og forskningskomiteen i Budsjett-innst. nr. 8 (2003-2004) vedrørende kap. 281 om å sikre nasjonal oppfølging og koordinering av arbeidet med UNIREG. Staten må arbeide systematisk med slike etableringer.

Disse medlemmer vil påpeke at slik lokalisering ikke kan regnes som distriktsstøtte, men som en lokalisering basert på effektivitet og kvalitet i løsning av en oppgave.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti vil rette økte virkemidler inn for å sikre næringsutvikling og rekruttering i sonen, framfor økninger i rene personrettede tiltak.

Disse medlemmer vil understreke viktigheten av en økning i FoU-satsingen, med vinkling mot kom-

petansearbeidsplasser, næringer og næringsstruktur i nord og viser til eget forslag i Sosialistisk Venstrepartis alternative budsjettopplegg for 2004 om en satsing med 1,2 mrd. kroner mer på forskning enn det Regjeringen la opp til. Sosialistisk Venstreparti foreslo også å øke forskningsfondet med 2 mrd. kroner, som med 5 pst. avkastning gir en økning på 100 mill. kroner i året. Disse medlemmer vil understreke viktigheten av å satse på marin forskning da dette er en av de næringer der Norge har et stort utviklingspotensial. Disse medlemmer viser til at dette er vedtatt i Stortinget som ett av de fem satsingsområdene. Disse medlemmer understreker at de direkte næringsrettede og brukerstyrte programmene er viktige for å supplere næringslivet der næringslivet selv ikke satser og oppmuntrer bedrifter med liten eller ingen erfaring med FoU til å bygge opp nødvendig kompetanse.

Disse medlemmer vil påpeke at ordningen med Skatte-FUNN ikke ser ut til å være godt nok tilpasset utfordringene i Finnmark. Disse medlemmer viser til de gode erfaringene en hadde med statlige tilskott til virksomheter øremerket forskning og utvikling. Tilskuddet kunne gå direkte til bedrift eller til forskningsinstitusjoner og nettverkssamarbeid. Ordningen satte som vilkår at statlige tilskott skulle løse ut bevilgninger fra næringslivet. En ordning med tilskott treffer langt bedre virksomheter som ikke er i skatteposisjon. Disse medlemmer viser til egne forslag om en tilskuddsordning med samme volum som dagens Skatte-FUNN.

Komiteens medlem fra Senterpartiet mener innsatsen i tiltaks-sonen må forsterkes betraktelig. Ikke minst bør det legges vekt på:

- Sikre behovet for risikovillig kapital i forbindelse med næringsutvikling.
- Prisregulering og styrking av de personrettede virkemidlene. Dette gjelder barnetrygdens Finnmarkstillegg, utvide ordningen med nedskrivning av studiegjeld, indeksregulere bunnfradraget for Finnmarksskatten, gjeninnføre stipend for borteboende elever.
- Videreføre lønnstilskuddet til førskolelærere.
- Gjenoppta ordningen med lønnstillegg for lærere.
- Gjenoppta ordningen med faglig og pedagogiske styrkingstiltak.
- Ny fiskeripolitikk, økt lokal ressursutnyttelse.
- Momsfritak for samisk doudji.

I tillegg mener dette medlem at en positiv utvikling i tiltaks-sonen avhenger av en ny politisk kurs for Norge. Ikke minst bør følgende områder prioriteres:

- En styrket kommuneøkonomi
- Styrket infrastrukturutbygging, vei, fly, havner, bredbånd.
- Forsterket næringspolitisk innsats
- Styrket og samordnet regionalpolitikk.

5. DE SPESEIELLE VIRKEMIDLENE I TILTAKSSONEN

5.1 Sammendrag

Regjeringen legger opp til fortsatt sterk innsats av generelle virkemidler i tiltakssonen, gjennom en blanding av personrettede og næringsrettede tiltak. Innsatsen utgjør godt over 2 mrd. kroner i 2003 og er en kraftig ekstra stimulans både for næringslivet og befolkningen i denne delen av landet. Regjeringen vil samtidig understreke at betydningen av den spesielle innsatsen i tiltakssonen er avhengig av hvordan befolkning, næringsliv og lokale myndigheter utnytter de gode rammebetingelsene for å fremme utvikling i området. Som en oppfølging av denne meldingen vil Kommunal- og regionaldepartementet bistå i å gjøre virkemidlene kjent utenfor tiltakssonen.

5.1.1 Videreføring av fritak for arbeidsgiveravgift

Fritaket for arbeidsgiveravgift i tiltakssonen utgjør en beregnet verdi på om lag 1,5 mrd. kroner i 2003 sammenlignet med full avgift.

EFTAs overvåkningsorgan, ESA, har reist krav om at Norge må endre ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift fordi den er i strid med retningslinjene for statsstøtte i EU/EØS.

Fritaket for arbeidsgiveravgift i tiltakssonen er et av de viktigste virkemidlene for å bevare hovedtrekkene i bosettingsmønsteret.

For å kunne videreføre ordningen med fritak for arbeidsgiveravgift i tiltakssonen på tross av ESAs krav om endringer, har Norge tatt i bruk den særskilte prosedyren i ODA (Overvåknings- og domstolsavtalens) artikkel 1 (2) 3. ledd.

I tillegg til å beholde dagens ordning for tiltakssonen, legger Regjeringen opp til å beholde dagens ordning også for primærnæringene, fiskeribasert næringsmiddelindustri og deler av landbruksbasert næringsmiddelindustri, fordi disse ikke er omfattet av EØS-avtalen. Regjeringen har også bedt ESA om å godkjenne en treårig overgangsordning i sone 3 og 4. Regjeringen legger videre opp til bl.a. å videreføre nedsatt arbeidsgiveravgift innenfor grensen av tillatt bagatellmessig støtte og innføre transportstøtte. Det vil vurderes også hvordan andre nærings- og distriktpolitiske virkemidler eventuelt kan tilpasses for å motvirke negative effekter av endringene for ulike områder og ulike deler av næringslivet. Kommunesektoren får tilbakeført midler over inntektssystemet.

Regjeringen mener at videreføring av fritak for arbeidsgiveravgift i tiltakssonen gir en relativ konkurransefordel for regionen og dermed en styrking av innsatsen i området, sett i forhold til andre deler av landet.

5.1.2 Fritak for elavgift på forbruk

I statsbudsjettet for 2004 foreslår Regjeringen at elavgiften for all næringsvirksomhet fjernes fra 1. januar 2004 fordi ESA har varslet at industriens fritak for elavgift vil bli ansett som ulovlig statsstøtte. Regjeringen arbeider med sikte på å innføre et nytt system som avgiftslegger deler av el-forbruket i næringsvirksomhet fra 1. juli 2004.

I analysen til Møreforsking (2002) blir treffsikkerheten av virkemidlet vurdert til å være relativt lav sett i forhold til for eksempel ekstra barnetrygd og ulike typer bedriftsrettede virkemidler. Møreforsking (2002) mener det er vanskelig å måle om fordelene faktisk bidrar til å redusere prisene, og at fritaket i liten grad påvirker sysselsettingen.

Redusert elavgift treffer problemet i tiltakssonen med lange og kalde vintre, med tilsvarende stort energibehov for husholdninger.

Ut fra en helhetlig vurdering er Regjeringen kommet til at fritaket for elavgift i tiltakssonen bør videreføres.

5.1.3 Reduksjon i personskatt

Reduksjonen i personskatten er det nest største virkemidlet i tiltakssonen, med ca. 600 mill. kroner i beregnet verdi. Virkemidlet treffer alle arbeidstakere i sonen.

Regjeringen mener redusert personskatt er et godt og treffsikkert tiltak i forhold til flyttebeslutninger. Ordningen bør derfor videreføres.

5.1.4 Ettergivelse av studielån

Regjeringen ser på ettergivelse av studielån som et treffsikkert og godt virkemiddel i forhold til å rekruttere og beholde sentrale målgrupper i tiltakssonen, og tar sikte på å videreføre ettergivelsesordningen. Regjeringen vil vurdere å forbedre dagens ordning, for eksempel ved å øke ettergivelsesbeløpet og inkludere deltidsarbeidende i ordningen.

5.1.5 Ekstra barnetrygd

Barnetrygdtillegget for barn i Finnmark og Nord-Troms (finnmarkstillegget) har siden 1995 utgjort 3 792 kroner per barn per år. Tillegget gis til barnet fylles 18 år.

Tillegget til barnetrygden innebærer bedret økonomi for barnefamilieene i Finnmark og Nord-Troms og kan virke stabiliserende i forhold til bosetting i sonen. Det er også attraktivt for tilbakeflyttere for eksempel etter endt utdanning.

Møreforsking (2002) foreslår i sin analyse å øke finnmarkstillegget til 9 000 kroner per barn per år. De peker på at det kan bidra til å motvirke uheldige trekk ved den demografiske utviklingen i fylket. De peker også på at å styrke økonomien til barnefamilier ytterligere kan ses som et av flere alternativ for å redusere avstandskostnader.

Ordinær barnetrygd utgjør i dag 11 664 kroner per barn per år. Økes finnmarkstillegget til 9 000 kroner, slik Møreforsking (2002) foreslår, vil stønadsmottakere i tiltakssonen få nær dobbelt så mye i barnetrygd som mottakere i resten av landet. Dette er vanskelig å forene med barnetrygdens formål, da bosatte andre steder i landet kan ha høyere husholdningsutgifter enn de som er bosatt lengst nord i landet.

Regjeringen mener for øvrig at tillegget i barnetrygden er et egnet virkemiddel som kan bidra til å stabilisere bosettingen i tiltakssonen, og at det bør videreføres på dagens nivå.

5.1.6 *Lønnstilskudd til førskolelærere*

Som en del av den spesielle innsatsen i tiltakssonen for Finnmark og Nord-Troms gis det tilskudd til førskolelærere. Ordningen innebærer at styrere og pedagogiske ledere i barnehager og førskolelærere ansatt i kommunenes barnehageadministrasjon er berettiget til tilskudd dersom andelen uten godkjent førskolelærerutdanning er over 30 pst. Lønnstilskuddet er på 20 000 kroner per år for personer i full stilling. Den samlede utbetaling utgjør om lag 1,5 mill. kroner årlig. Møreforsking (2002) har i sin analyse ikke foreslått endringer i ordningen med lønnstilskudd til førskolelærere.

I dag er problemene med rekruttering av styrere og pedagogiske ledere til barnehagene langt større i andre deler av landet enn i tiltakssonen.

I en evaluering av de personrettede tiltakene av Pedersen og Møller (1997) går det fram at lønnstilskuddet i første rekke har betydning for de stabilt bosatte. Det har mindre betydning for de mobile gruppene som er innflytterne og utflytterne. Som rekrutteringstiltak har ordningen ikke den store effekten, men kan virke stabiliserende. Regjeringen vil vurdere videreføring av lønnstilskuddet for førskolelærere i Finnmark og Nord-Troms i forbindelse med statsbudsjettet for 2005.

5.2 *Komiteens merknader*

5.2.1 *Generelt*

Komiteen legger til grunn fortsatt sterk innsats med generelle virkemidler i tiltakssonen, gjennom en blanding av personrettede og næringsrettede tiltak. Komiteen viser til at innsatsen i 2003 utgjorde godt over to milliarder kroner og var en kraftig ekstra stimulans både for næringslivet og befolkningen i denne delen av landet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, mener at ordningene med ekstra barnetrygd og nedskrivning av studielån mister noe av sin kraft etter hvert som årene går og det ikke foretas en indeksregulering. Flertallet finner det derfor riktig å vurdere om noen av de ulike virkemidlene kan prisjusteres i forhold til dagens kroneverdi.

Komiteen vil samtidig understreke at betydningen av den spesielle innsatsen i tiltakssonen er avhengig av hvordan befolkning, næringsliv og lokale myndigheter utnytter de gode rammebetingelsene for å fremme utvikling i området. Komiteen ser det som viktig at Kommunal- og regionaldepartementet, som en oppfølging av denne meldingen, vil bistå i å gjøre virkemidlene kjent utenfor tiltakssonen.

5.2.2 *Fritak for arbeidsgiveravgift*

Etter komiteens mening er fritaket for arbeidsgiveravgift i tiltakssonen ett av de viktigste virkemidlene for å bevare hovedtrekkene i bosettingsmønsteret. Det

er rettet direkte inn mot sysselsetting, og er enkelt og kostnadseffektivt å administrere. Komiteen er derfor tilfreds med at Regjeringen har fått tilslutning fra de andre EFTA-landene for å frita tiltakssonen for arbeidsgiveravgift. Komiteen mener at fortsatt 0-sats på arbeidsgiveravgiften i regionen gir en relativ konkurransefordel for regionen og dermed en styrking av innsatsen i området, sett i forhold til andre deler av landet.

Komiteen viser til at Møreforsking (2002) foreslo i sin analyse av tiltakssonen å innføre avgiftsfritak også for statlige arbeidsplasser i tiltakssonen. Komiteen har merket seg at Regjeringen i statsbudsjettet for 2004 foreslo en administrativ forenkling ved å gå over fra sentral beregning av avgiften til lokal beregning i den enkelte statlige virksomhet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at hele tiltakssonen fikk beholde 0-avgift, men ordningen skal opp til ny vurdering om 3 år. Det er derfor viktig å forberede dette arbeidet nøye.

Flertallet viser til at Finnmark fylkeskommune og Sametinget har igangsatt et samarbeidsprosjekt for å utrede Urfolkssone.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet stiller seg positive til dette initiativet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til enkelte forslag til endringer av virkemiddelbruken innafor sonen og i nærområdene. Flertallet viser til at det ikke er samsvar mellom området for tiltakssonen og område A i det distriktpolitiske virkeområdet. Dette gjelder Karlsøy, Storfjord og Lyngen i Troms som nå er i B-området. A-sonestatus ville gi dem tilgang til høyeste sats på lån og tilskudd fra Innovasjon Norge.

Flertallet viser også til ønsket om å endre reglene for arbeidsgiveravgift, slik at fritaket følger bedriftens adresse og ikke arbeidstaker.

Flertallet viser til at statlig transportstøtte nå kun gis utenfor 0-sonen som en kompensasjon for bortfall av gradert arbeidsgiveravgift. Flertallet viser til at noen få bedrifter innenfor sonen har transportbehov med stort volum og lange avstander til markedet. En transportstøtteordning ville være av betydning for enkelte bedrifter, men vil samtidig virke konkurransevridende for bedrifter utenfor sonen.

Flertallet viser til merknader og forslag i budsjettbehandlingen for 2004. Regjeringen har vært for passive i forhold til å finne lovlige muligheter innenfor reglens rammer. Flertallet viser til at endringer innenfor sonen som berører EØS-regelverket for regionalstøtte, må utredes grundig og på en slik måte at en unngår å skape usikkerhet knyttet til 0-sonen for arbeidsgiveravgift.

Flertallet ber Regjeringen utrede de omtalte endringene i regimet for arbeidsgiveravgift, sone A og B og en transportstøtteordning og legge dette fram for Stortinget i budsjettet for 2005.

5.2.3 *Fritak for el-avgift*

Komiteen viser til at fritaket for elavgift omfatter både husholdninger og bedrifter i tiltakssonen. I tillegg kommer fritak for merverdiavgift på elektrisk kraft for husholdninger som gjelder for hele Nord-Norge. Komiteen mener at redusert elavgift treffer problemet i tiltakssonen med lange og kalde vintre, med tilsvarende stort energibehov for husholdninger. Komiteen slutter seg til Regjeringens tilråding om å videreføre denne ordningen.

5.2.4 *Reduksjon i personskatten*

Komiteen viser til at reduksjon i personskatten er det nest største virkemidlet i tiltakssonen, med om lag 600 mill. kroner i beregnet verdi. Virkemidlet treffer alle arbeidstakere i sonen. Det øker kjøpekraften i sonen. Komiteen mener dette er et godt og treffsikkert tiltak i forhold til flyttebeslutninger.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti, mener at ordningen derfor bør videreføres.

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til at de personrettede tiltakene inklusive reduksjoner i personskatten bør prisjusteres. Dette for å opprettholde virkningen av tiltaket.

Dette medlem fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen prisjustere det skattemessige bunnfradraget i tiltakssonen i forbindelse med statsbudsjettet for 2005."

5.2.5 *Ettergivelse av studielån*

Komiteen har merket seg at den forskningsbaserte evalueringen tyder på at ordningen med ettergivelse av studielån bidrar til rekruttering av unge, og til å øke tilgangen på personell med høyere utdanning i tiltakssonen. Tiltaket har særlig positiv betydning for tilbakeflytting av personer som har vokst opp i sonen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, vurderer derfor ettergivelse av studielån som et treffsikkert og godt virkemiddel i forhold til å rekruttere og beholde sentrale målgrupper i tiltakssonen.

På denne bakgrunn ber komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti Regjeringen vurdere å øke ettergivelsesbeløpet for personer i 100 prosentstilling.

Disse medlemmer ser det som ønskelig at de som arbeider deltid med 50 pst. eller mer også kommer inn under ordningen. For slike stillinger bør ettergivelsesbeløpet være fastsatt i forhold til stillingsprosenten. For disse medlemmer er det viktig at ordningen administreres så ubyråkratisk som mulig. Disse medlemmer foreslår å gjøre endringene gjeldende så snart som mulig.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at ordningen med nedskrivning av studiegjeld har virket meget godt. Ordningen har ikke vært prisjustert. Flertallet foreslår at ordningen utvides, slik at nedskrivningssats settes til 10 pst. begrenset oppad til 25 000 kroner pr. år, og at deltidsarbeidere inkluderes i ordningen.

Flertallet fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen i forbindelse med statsbudsjettet for 2005 om å utvide ordningen med nedskrivning av studielån i Finnmark og Nord-Troms, slik at maksimalt nedskrivningsbeløp økes fra 16 500 kroner pr. år til 25 000 kroner pr. år."

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen i forbindelse med statsbudsjettet for 2005 om å vurdere en utvidelse av ordningen med nedskrivning av studielån i Finnmark og Nord-Troms, slik at maksimalt nedskrivningsbeløp økes fra 16 500 kroner pr. år til 25 000 kroner pr. år."

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet mener at ordningen må justeres slik at det utredes en ordning der fradraget starter med en lavere sats første år og trappes opp for hvert år. På den måten belønnes lengre botid, og det vil styrke tilknytningen til området for de som benytter seg av ordningen.

5.2.6 *Barnetrygdens finnmarkstillegg*

Komiteen viser til at finnmarkstillegget i barnetrygden skal være et tilskudd til de som faktisk bor i tiltakssonen. Tillegget gis til barnet fyller 18 år og utgjør 3 792 kroner per barn per år, og innebærer bedret økonomi for barnefamiliene og kan virke stabiliserende i forhold til bosetting i området. Komiteen har merket seg at Møreforsking (2002) i sin analyse foreslår å øke finnmarkstillegget til 9 000 kroner per barn per år. Det vil nærmest utgjøre en fordobling i forhold til ordinær barnetrygd.

Komiteen mener at tillegget i barnetrygden kan bidra til å stabilisere bosettingen i tiltakssonen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti, mener at tillegget i barnetrygden bør videreføres.

Et annet flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti, mener dette er vanskelig å forene med barnetrygdens formål om å dekke utgifter til forsørgelse av barn, da bosatte andre steder i landet kan ha høyere husholdningsutgifter enn de som er bosatt lengst nord i landet.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti mener at tillegget bør vurderes oppjustert til dagens kroneverdi.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti viser til egne forslag om å øke barnetrygden for tre barn og flere. Disse medlemmer vil prioritere dette fordi det er et av de mest treffsikre tiltak mot fattigdom.

Komiteens medlem fra Senterpartiet mener barnetrygdens finnmarkstillegg er et viktig virkemiddel for å gjøre Finnmark til et attraktivt sted for barnefamilier, noe som er en grunnleggende forutsetning for vekst og utvikling i regionen. Dette medlem vil påpeke at kraften i et slikt tiltak svekkes når det over år ikke prisjusteres.

Dette medlem fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen prisjustere finnmarkstillegget i barnetrygden i forhold til dagens kroneverdi"

5.2.7 Lønnstilskudd til førskolelærere

Komiteen viser til at det gis et tilskudd til førskolelærerne som en del av den spesielle innsatsen i tiltakssonen. Ordningen innebærer at styrere og pedagogiske ledere i barnehager og førskolelærere ansatt i kommunenes barnehageadministrasjon er berettiget til tilskudd dersom andelen uten godkjent førskolelærerutdanning er over 30 pst. Tilskuddet er på 20 000 kroner per år i full stilling. Komiteen har merket seg at Møreforsking i sin analyse ikke har foreslått endringer i ordningen. Komiteen har også merket seg at i motsetning til da ordningen ble innført, er problemene med rekruttering av styrere og pedagogiske ledere til barnehagene i dag langt større i andre deler av landet enn i tiltakssonen. Komiteen har merket seg at Regjeringen vil vurdere om det er hensiktsmessig å videreføre lønnstilskudd for førskolelærere i Finnmark og Nord-Troms i forbindelse med budsjettet for 2005.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre og Kristelig Folkeparti, tar derfor ikke stilling til dette spørsmålet nå.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil påpeke den viktige betydning god kvalitet i skole og barnehage har for at barna skal få gode oppvekstvilkår og deres mulighet til å realisere sine evner og anlegg. Å sikre kvalitet i skoler og barnehager er derfor et viktig ansvar også for staten. Lønnstilskudd til førskolelærere i kom-

muner der andelen av ufaglærte styrere og førskolelærere er over 30 pst. har vært et meget viktig og riktig tiltak.

Disse medlemmer vil sterkt gå inn for at ordningen videreføres og mener også at andre stillingskategorier må vurderes, særlig i tannhelsen.

5.2.8 Lønnstilskudd til lærere

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet viser til at ordningen med et særskilt lønnstillegg til utdannede lærere som jobbet ved virkemiddelskoler er opphørt. Finnmark er det fylket i landet med færrest andel utdannede lærere i grunnskolen. Ved enkelte skoler i Finnmark er over 30 pst. av lærerstaben ufaglært. Disse medlemmer mener en slik situasjon er svært uheldig og at det må settes inn tiltak for å få flere utdannede lærere i tiltakssonen.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen i forbindelse med statsbudsjettet for 2005 gjeninnføre ordningen med lønnstillegg til lærere i tiltakssonen."

5.2.9 Faglige og pedagogiske styringstiltak

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet viser til at ordninga med spesielle midler til faglige og pedagogiske styringstiltak for grunnskolene i de nordligste fylkene falt bort ved årsskiftet 2003/2004. Evalueringene av denne ordningen viser at tiltaket virket stabiliserende på lærersituasjonen. Sett i sammenheng med kap. 5.2.8 i denne innstilling er det grunn til å frykte at lærerstilling i dette området vil bli vanskeligere å besette enn tidligere.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen i forbindelse med statsbudsjettet for 2005 å gjeninnføre ordningen med faglig og pedagogisk styringstiltak i tiltakssonen."

5.2.10 Gjeninnføring av borteboerstipend for borteboende elever

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet viser til at ordningen med særlig borteboerstipend ble fjernet i statsbudsjettet for 2002. Disse medlemmer påpeker at 30 pst. av elevene innenfor sonen er borteboere. Det er mange som slutter før videregående er fullført. Dette er meget uheldig for en region med få ungdommer og lav utdanningstilbøyelighet i befolkningen generelt. Det er derfor viktig å finne virkemidler som kan redusere antall drop-out. Disse medlemmer vil påpeke at dette problemet er stort også i andre deler av landet og at Regjeringen må finne nye virkemidler for å motvirke denne utviklingen. I tiltakssonen der antall borteboere er særlig høyt, vil økt stipend kunne gi bedre muligheten til flere hjemreiser og til å klare utgiftene som er knyttet til å bo hjemmefra. Disse medlemmer vil derfor foreslå at ordningen gjeninnføres.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen gjeninnføre det særlige borteboerstipendet for elever i videregående skoler i tiltakssonen."

5.2.11 Tiltak for fiskerinæringen

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil peke på det unike fortrinn som Finnmark og Nord-Troms har ved å ligge nær noen av verdens mest produktive fiskefelt. Nærheten til fiskefeltene har også vært det viktigste grunnlaget for bosetting og sysselsetting i disse områdene. Finnmark er det fylket hvor fiskerinæringen betyr klart mest for sysselsetting og næringsaktivitet. Flertallet har merket seg at 11 pst. av de sysselsatte i tiltakssonen arbeidet i fiskeri- og havbruksnæringen i 2001, mot 1,2 pst. i landet for øvrig. Samtidig er Finnmarks andel av ilandført fangst fra norske fartøy redusert fra 18,2 pst. av samlet verdi i perioden 1977-1989 til 10,1 pst. i perioden 1990-2003. Nedgangen i folketallet er klart sterkest i kystområdene. Flertallet har merket seg at folketallet i kyst-Finnmark ble redusert med 17,5 pst. i perioden 1980-1989, og med ytterligere 12,7 pst. i perioden 1990-2002.

Flertallet mener det er viktig å motvirke den negative utviklingen i kystsamfunnene, og å legge til rette for at det kan skapes ny næringsvirksomhet blant annet basert på det ferske og kvalitetsmessig gode fiskeråstoffet som er tilgjengelig i området. Flertallet viser til at Arbeiderpartiet våren 2003 foreslo for Stortinget at Regjeringen skulle legge fram en egen stortingsmelding om utvikling langs kysten. Dette fikk ikke flertall.

Flertallet vil peke på at situasjonen i mange kystsamfunn i tiltakssonen nå er alvorlig. Fiskefiletindustrien som tradisjonelt har vært dominerende i Finnmark er utsatt for en betydelig sterkere global konkurranse, blant annet ved at frosset fisk sendes til Kina for bearbeiding for så å sendes tilbake til det norske markedet. Folketallet i enkelte kystkommuner er sterkt redusert de siste årene. I Hasvik kommune ble eksempelvis folketallet redusert med rundt 7 pst. i 2002 og rundt 6 pst. i 2003.

Flertallet mener at utfordringene i kystsamfunnene i Finnmark ikke kan løses av markedet slik Regjeringen har lagt opp til. Flertallet mener det er sterkt kritikkverdig at Regjeringen ikke har tatt initiativ for å bidra til ny aktivitet i kystsamfunnene som er rammet av konkurser og stor arbeidsledighet.

Flertallet har merket seg at Fylkesmannen i Finnmark i fjor sommer så situasjonen så alvorlig at han som statens representant i fylket så det nødvendig å gi en særskilt redegjørelse til statsministeren om situasjonen. I brev av 30. juni 2003 til statsministeren skriver Fylkesmannen bl.a.:

"Til sammen er det siste året inngått konkurs eller innstilt drift ved over 40 pst. Av fiskeindustribedriftene og 6 oppdrettsanlegg i fylket, og et tusentalls arbeids-

plasser er falt bort. Og det er grunn til å frykte at utviklingen ikke stopper med dette.

(...)
Sett opp mot en slik utvikling er det grunn til å frykte at bunnen faller ut av mange lokalsamfunn, og at bosettingsmønsteret langs Finnmarkskysten kan være i ferd med å endres radikalt.

(...)
Dersom det er et mål å stoppe den ukontrollerte utviklingen vi i dag opplever i fylket, er det derfor nødvendig at sentrale myndigheter griper inn med tiltak. Vi opplever situasjonen så alvorlig at vi finner det riktig å redegjøre særskilt for utviklingen og reise spørsmål om gjennomføring av en grundig analyse av situasjonen med sikte på utarbeiding av en statlig handlingsplan som omfatter alle sektorer som berører disse problemstillingene."

Flertallet ser svært alvorlig på den utviklingen som beskrives i Fylkesmannens redegjørelse, og mener det er behov for en statlig innsats slik Fylkesmannen reiser spørsmål om.

Flertallet fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen sette i verk en statlig aksjonsplan for å få i gang næringsvirksomhet i fiskerikommunene i tiltakssonen i Finnmark og Nord-Troms som er rammet av konkurs og stor arbeidsledighet."

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti viser i den forbindelse til kommunal- og regionalministerens brev av 31. juli 2003 til Fylkesmannen, og brev til komiteen datert 12. mars 2004, der det gis uttrykk for at Regjeringen er enig i at utviklingstrekene er bekymringsfulle i fiskerinæringen, men at det er optimisme å spore i deler av næringen. Disse medlemmer er positive til at næringens verdiskapingspotensial bør realiseres gjennom økt fokus på nærhet til ressursene og mulighetene til å forsyne store og kjøpekratige markeder med ferske produkter. Disse medlemmer vil understreke at dette vil stille krav til næringens aktører, der det må legges vekt på å utvikle en kompetansebasert og lønnsom fiskeindustri gjennom økt bruk av moderne teknologi, som kan tilby attraktive arbeidsplasser og gjennom dette bidra til å trygge sysselsetting og bosetting i distriktene. Disse medlemmer har merket seg at Fiskeridepartementet, fiskerinæringens organisasjoner og virkemiddelapparatet (Innovasjon Norge) har alt i noen tid finansiert konkrete prosjekter, spesielt rettet mot utvikling av ny fileteringsteknologi. Disse medlemmer mener at økt bruk av teknologi i seg selv ikke vil være nok. Effekten kommer først når dette kombineres med økt vektlegging på direkte kommunikasjon med sentrale aktører i markedet.

Disse medlemmer vil påpeke nødvendigheten av at både statlige og regionale myndigheter støtter opp om utviklingen av fiskerinæringen i tiltakssonen. Myndighetene må bidra gjennom ulike ordninger til økte muligheter for innovasjon og nyskaping. Nøkkelen til økt stabilitet ligger i utvikling av et reguleringsregime i fiskeriene som både kan tjene fangstleddet og den landbaserte del av næringen.

Disse medlemmer har merket seg at fiskeriministeren i ulike sammenhenger har understreket behovet for å legge til grunn en industriell tilnærming, der han har introdusert en rekke tiltak for å bedre regelmessigheten og stabiliteten i råstoffleveransen til landanleggene. På andre områder, for eksempel innen havbruk, er det introdusert tiltak som vil forenkle rammebetingelsene og samtidig gi næringen økt ansvar for egen drift. Disse medlemmer er positive til at målet med endringene er å skape økt forutsigbarhet og trygghet. Det vil kunne øke investorers interesse for å delta i næringens utvikling og vekst. Disse medlemmer har merket seg at fiskeriministeren ved årsskiftet nedsatte en egen arbeidsgruppe, "Grønnevetgruppen", som skal foreslå endringer i de offentlige rammebetingelser og eventuelle andre tiltak som kan gi grunnlag for bedringer i fiskeindustriens lønnsomhet, konkurransekraft og verdiskaping. Disse medlemmer har forventninger til at gruppens rapport, som skal overleveres fiskeriministeren 15. juni 2004, vil bidra positivt til å videreutvikle fiskerinæringen også i tiltakssonen.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil understreke at fiskeri har vært og vil være grunnlaget for bosetting og arbeid langs kysten, og at politikken må endres og rettes inn for å sikre bærekraftig forvaltning av ressursene og en strukturpolitikk for flåte og industri som gjør at merverdien kommer regionen til gode.

Disse medlemmer er uenige i Regjeringens fiskeripolitikk.

Disse medlemmer vil understreke at det akutt viktigste nå er å få på plass finansieringsordninger for å sikre lokal foredling av råstoffet og effektive tiltak slik at leveringsplikten overholdes.

Disse medlemmer mener fiskerinæringa skal være lønnsom. Nettopp derfor trengs regionale forvaltningsmodeller for fiskerinæringa, mer verdiskaping lokalt, omfordeling av kvoter fra altfor kapitalkrevende trålerflåte over til kystflåten som leverer lokalt og med høyere kvalitet på råstoffet. Disse medlemmer viser til merknader og forslag i Budsjett-innst. S. nr. 8 (2003-2004) og til Innst. S. nr. 271 (2002-2003).

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti vil også vise til Dokument nr. 8:67 (2003-2004)-forslag fra stortingsrepresentantene Åsa Elvik og Inge Ryan om etablering av et verdiskapningsprogram for fiskerinæringa.

5.2.12 Likestilling mellom Duodji og kunst/fritak for moms

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til St.meld. nr. 10 (2003-2004), og er positive til at Regjeringen løpende vurderer tiltak for å forbedre situasjonen for Duodji.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti viser til forslaget om å likestille Duodji og kunst med hensyn til fritak for moms. Formålet er å styrke denne samiske næringen. Disse

medlemmer viser til at Finansdepartementet har påbegynt en momsutredning i forhold til kulturfeltet. Disse medlemmer vil se på ytterligere tiltak for å styrke samiske næringer og alternativer til reindrift i området. Disse medlemmer vil avvente utredning i forhold til moms.

5.2.13 Andre næringsrettede tiltak

Komiteen viser til at den store utfordringen i tiltakssonen er å utvikle vekstkraften i næringslivet, jf. merknader under kapittel 4.2. Komiteen ble på sin reise i Nord-Troms og Finnmark i mars i år gjort oppmerksom på at næringslivet i tiltakssonen er helt avhengig av risikovillig kapital som kan bidra til omstilling, vekst og utvikling. Komiteen mener det er viktig at man innenfor en ansvarlig og helhetlig økonomisk politikk, legger rammebetingelsene til rette for å stimulere aktivitet som utvikler nye lønnsomme virksomheter og produkter. Komiteen mener at dette ikke er tilstrekkelig i tiltakssonen, der næringsutviklingen er betydelig svakere enn i landet for øvrig. Komiteen vil derfor be Regjeringen vurdere rammene til nyskaping i tiltakssonen.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til at flere høringsinstanser påpekte at transportstøtteordningen slår negativt ut for flere bedrifter i tiltakssonen. Disse medlemmer sier seg enige i at disse bedriftenes beliggenhet, og derav ofte lang og kostbar transport til markedet, kan gi konkurransevridning i disse bedriftenes disfavør sammenlignet med bedrifter i andre fylker som mottar transportstøtte fra og med 2004. Disse medlemmer viser i den forbindelse til kommunal- og regionalministerens brev til komiteen datert 31. mars 2004 der det blir vist til at det er mulig å ha en transportstøtteordning i tiltakssonen innenfor EØS-avtalens regler og at det i lengre tid har eksistert en transportstøtteordning som er notifisert i henhold til EØS-avtalen, og som kan benyttes i tiltakssonen. Ansvaret for å gi transportstøtte etter denne ordningen ble i 1989 desentralisert til fylkeskommunen, og i 1991 ble transportstøtten lagt inn i inntektssystemet. EUs og EØS statsstøtteregulering og de nasjonale retningslinjene angir de ytre rammene for den regionale transportstøtten. Innenfor dette ytre rammeverket kan fylkeskommunene forta egne tilpasninger for å følge opp regionale prioriteringer. Disse medlemmer vil bemerke at det dermed er opp til fylkeskommunene å bestemme omfanget på ordningen i sine fylker. Disse medlemmer forutsetter at Finnmark og Troms fylkeskommuner vurderer slike ordninger for næringslivet i tiltakssonen basert på de midler som er overført i inntektssystemet og midler knyttet til fylkeskommunens rolle som regional utviklingsaktør.

5.2.14 Programmet for medisinsk forskning/samfunnsmedisinutdanninga i Finnmark og Nord-Troms

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet viser til at midlene til programmet for medisinsk forskning/sam-

funnsmedisinutdanninga i Finnmark og Nord-Troms nå er nå knyttet til den samlede bevilgning til Helse Nord RHF. Tidligere ble det avsatt spesielle midler til tiltakssonen for så vel spesialist som primærhelsetjenesten. Dette har bidratt til å stabilisere legedekningen. Det er ikke knyttet noen slike geografiske føringer til dagens ordning, og det er derfor uklart hva slags virkning endringen vil gi.

6. BETYDNINGEN AV ANNEN STATLIG POLITIKK OG SPESEIELLE NÆRINGSRETTEDE TILTAK FOR UTVIKLINGEN AV TILTAKSSONEN

6.1 Sammendrag

6.1.1 Statlig politikk av betydning for tiltakssonen

I meldingen vises det til at Regjeringen i sin modernisering av offentlig sektor blant annet legger vekt på å forenkle reguleringer som stiller ulike former for krav og godkjenningsordninger for næringsvirksomhet, noe som ofte virker sterkest overfor mindre bedrifter. Handlingsplanen for offentlige innkjøp vil bedre markedsadgangen for små og mellomstore bedrifter. Handlingsplanen Et enklere Norge, som Regjeringen la fram i oktober 2002, vil gjøre det enklere å starte og utvikle egen bedrift.

Regjeringen har lagt opp til en langt mer offensiv politikk når det gjelder lokalisering av statlige oppgaver, inklusive statlige tilsyn, enn andre regjeringer. De siste årene er det etablert eller er under etablering 10 nye virksomheter i tiltakssonen som vil gi over 100 nye arbeidsplasser.

En lønnsom fiskerinæring er forutsetningen for at næringen også i fremtiden skal gi viktige bidrag til verdiskaping og videreutvikling langs kysten. Ressursforvaltningen er et statlig forvaltningsansvar som det ikke er aktuelt å overføre til andre enheter eller etater.

I juni 2003 sluttet Stortinget seg til Regjeringens forslag i St.meld. nr. 20 (2002-2003), om et opplegg for frivillige drifts- og strukturordninger for å styrke driftsgrunnlaget og øke lønnsomheten for kystfiskeflåten. Strukturordningene må utformes slik at målet om en variert flåte, bestående av både store og små fartøy, blir ivarettatt. Likeledes geografisk spredning ut fra distriktpolitiske hensyn. Tiltakene er frivillige, og ingen skal tvinges ut av næringen.

Regjeringen har fastsatt nye regler for å klargjøre hvordan leveringsforpliktelsene til torsketrålerne skal praktiseres, noe som vil bidra til å legge forholdene bedre til rette for lokal produksjonsvirksomhet.

For å bidra til å trygge arbeidsplasser og bosetting er det i deltakerloven og forskrifter gitt adgang til å ta distriktsmessige hensyn ved salg av fiskefartøy. Det er etablert fri adgang for landinger av fisk fra utenlandske fartøy ved norske landanlegg. Ufaglærte russiske borgere fra Barentsregionen kan få arbeidstillatelse til arbeid i fiskeindustrien i Nord-Norge.

Kapitalsituasjonen og produksjonsforholdene for havbruksnæringen i tiltakssonen er vanskeligere enn ellers i landet. Ved tildelingsrunden for laks- og ørretkonsesjoner i 2002, ble konsesjonsvederlaget i tiltaks-

sonen satt 20 pst. lavere enn i landet for øvrig. Vederlaget ble satt til 4 mill. kroner pr. konsesjon. Regjeringen utlyste høsten 2003 60 nye konsesjoner, hvorav 10 til Finnmark.

Den kommersielle utnyttelsen av kongekrabben blir fulgt opp av Regjeringen gjennom forhandlinger med Russland og gjennom nasjonale reguleringer av selve fangsten.

Regjeringen er i gang med utredning av konsekvenser av helårlig petroleumsaktivitet i havområdene fra Lofoten og nordover. Regjeringen vil avvente konklusjonene fra dette utredningsarbeidet før den konkluderer endelig om hvilke beslutninger som kan fattes på dette grunnlag, og hvilke beslutninger som må avvente den helhetlige forvaltningsplanen for Barentshavet.

Meldingen påpeker at Barentshavet er blant verdens mest produktive havområder. Samtidig finner det sted en opptrapping av petroleumsvirksomheten, særlig på russisk side. I meldingen vises det til ulike tiltak som Regjeringen har iverksatt eller som er under planlegging for å forbedre miljø sikkerheten i norske farvann for å forhindre skipsulykker og for å begrense miljøskader dersom en ulykke likevel skulle inntreffe. Dette er bl.a. etablering av et nettverk for å overvåke trafikk med farlig last som i dag ikke dekkes av trafikksentralene og etablering av en trafikksentral for Nord-Norge lokalisert til Vardø. Slepebåtkapasiteten i nord vurderes også styrket.

Meldingen viser til utviklingen i Barentssamarbeidet, med hovedfokus på Nordvest-Russland. Norge vil bestrebe seg på å forenkle prosedyrene for personer og gods knyttet til grensepassering, som for eksempel toll og visumbehandling.

Prosjektet Nordlige Maritime Korridor (NMK) skal fange opp og koordinere transport- og næringsutfordringene knyttet til den forestående utviklingen innen olje- og gassutvinningen på norsk og russisk side. Dette gir store muligheter for lokal og regional næringsutvikling, men også økte miljøutfordringer.

Regjeringen har i fellesskap med den finske regjeringen startet et arbeid som har som mål å stimulere og øke samarbeidet mellom grensekommunene på norsk og finsk side.

Regjeringen vil arbeide for å få til en overgang av godstransport fra vei til sjø og bane. Gode havner har stor betydning for næringsutvikling, og meldingen viser til flere fiskerihavneprosjekter i Finnmark som er aktuelle i de kommende år.

Regjeringen viser til Nasjonal transportplan 2006-2015 når det gjelder prioriteringer av infrastruktur og transporttiltak, bl.a. i tiltakssonen. Når det gjelder flypriser, er staten allerede inne med betydelige midler i støtte til regionale flyruter. Regjeringen har også bidratt til økt konkurranse i luftfarten ved å ha fjernet barrierer for konkurransen.

Innen landbruk og reindrift er det iverksatt tre verdiskapingsprogram for hhv. mat, skog og rein. Det er videre viktig å utvikle reiselivs- og utmarkstilknyttet virksomhet og lokal foredling av mat og trevirke. Meldingen viser til tiltak for å redusere antall rein i flere reinbeitedistrikt.

Regjeringen foreslår endringer i bergverksloven som skal bidra til at samiske interesser og Finnmarkseiendommen som grunneier systematisk kommer inn i behandlingen av mineralsaker. Nærings- og handelsdepartementet vil legge fram et nytt forslag til minerallov, som vil kunne gi grunnlag for ny næringsvirksomhet i tiltakssonen.

For enkelte lokalmiljø vil det kunne oppleves som dramatisk at Forsvaret endrer sin virksomhet. I omstillingsperioden 2002-2005 kan spesielt hardt rammede lokalsamfunn søke om omstillingsmidler fra fylkeskommunen som forvalter statlige midler.

Kommunene i tiltakssonen har et høyt nivå på såkalte utgiftskorrigerte inntekter på grunn av at de mottar regionalpolitisk begrunnede tilskudd som Nord-Norge-tilskuddet og regionaltilskuddet. Kommunene i tiltakssonen mottar også mer i ordinært skjønntilskudd enn landets øvrige kommuner. I løpet av perioden 2002-2006 skal det gjennomføres fire endringer i inntektssystemet for kommunene. Et nytt inntektssystemvalg ble nedsatt i oktober 2003 for å vurdere om systemet ivaretar kravet om rettferdig fordeling og om inntektssystemet er et effektivt virkemiddel for å gjennomføre Regjeringens politikk overfor kommunal sektor.

6.1.2 *Innsats for næringsutvikling - selektive næringsrettede virkemidler*

Gjennom de årlige statsbudsjettene stiller staten til rådighet selektive virkemidler til det distrikts- og næringsrettede virkemiddelapparatet. Hoveddelen av virkemidlene over KRDs budsjett, inkludert virkemidler til SND i fylkene, er desentralisert til fylkeskommunene. I statsbudsjettet for 2003 fikk Troms fylkeskommune tildelt nærmere 134 mill. kroner og Finnmark fylkeskommunen fikk vel 116 mill. kroner. Det er opp til det regionale partnerskapet å finne fram til hvordan midlene skal benyttes for å møte de lokale utfordringene. For å møte de spesielle utfordringene for næringslivet i tiltakssonen kreves både tradisjonelle virkemidler rettet mot enkeltbedrifter og mot grupper av bedrifter. Det offentlige virkemiddelapparatet har en særlig viktig rolle i å bidra til utvikling av nettverk og læring mellom aktørene. Kompetanseutvikling og økt bruk av FoU i næringslivet er særlig viktige utfordringer.

I meldingen vises det til den omfattende omorganiseringen av det statlige næringsrettede virkemiddelapparatet som Stortinget vedtok 18. juni 2003.

Det offentlige bidrar med såkornkapital i samarbeid med private aktører, for å lette tilgang på kapital i en tidlig fase i et næringsprosjekt.

Regjeringen la høsten 2003 fram en plan for en helhetlig innovasjonspolitik.

Utfordringen er å utforme en regionalt basert innovasjonspolitik som bidrar til økt verdiskaping i ulike deler av landet, herunder tiltakssonen. Dette betinger en innovasjonspolitik som bygger opp under regionale fortrinn.

6.2 **Komiteens merknader**

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti, viser til at innsatsen på en rekke politikkområder påvirker regional utvikling og distriktpolitiske mål. Innsatsen kan i større eller mindre grad være regionalpolitisk begrunnet, og staten kan bidra til disse formålene både direkte og indirekte. Staten bidrar også med særlige regional- og distriktpolitiske virkemidler til Finnmark og Troms, samt til et næringsrettet virkemiddelapparat og program for å øke nyskaping og utvikling som også skal virke i tiltakssonen.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti vil i den forbindelse vise til følgende:

- Modernisering av offentlig sektor
- En mer aktiv konkurransepolitikk
- Regjeringens handlingsplan "Et enklere Norge"
- Statlig lokaliseringpolitikk, blant annet ved flytting av statlige tilsyn fra Oslo og at nye statlige arbeidsplasser som hovedregel legges utenfor Oslo
- Regulering av fiskeri- og havbruksnæringen
- Forvaltning av kyst- og havområder, herunder petroleumsvirksomhet i nordområdene
- Samarbeid med Sverige, Finland og Russland
- Transport og infrastruktur, jf. revisjon av Norsk transportplan 2006-2015
- Øke verdiskapingen i landbruket og reindriften
- Finnmarksloven, bergverksloven og mineralloven
- Endringer i Forsvaret
- Det kommunale inntektssystemet som Nord-Norge-tilskuddet og regionaltilskuddet
- Regional næringsutvikling, blant annet gjennom fylkeskommunene, Sametinget, SND, SIVA, såkornordningen og Indre Finnmark Utviklingselskap AS.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti, er av den oppfatning at den økte petroleumsaktiviteten i regionen byr på store muligheter, men også store utfordringer når det gjelder sjøsikkerhet og oljevernberedskap.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti mener at åpning for olje- og gassvirksomhet i nordområdene ikke er forsvarlig ut fra en totalvurdering av miljørisikoen både på kort og lang sikt. Disse medlemmer vil påpeke at åpning av oljevirksomhet i Lofoten-Barentshavet vil ifølge olje- og energidepartementet føre til utslipp på opp mot 3,5 mill. tonn CO₂ i året. Klimatrusselen er den største globale miljøtrusselen verden står overfor. Åpning av Lofoten-Barentshavet for oljevirksomhet vil gjøre det vanskeligere for Norge å nå våre internasjonale forpliktelser.

Disse medlemmer vil påpeke at Barentshavet og områdene rundt Lofoten er verdens mest produktive havområder både når det gjelder plankton, fisk, fugl og sjøpattedyr. Våre største kommersielle fiskerier høster av rikdommen i disse havområdene. Det er også i de senere år oppdaget nye store miljøverdier på havbunnen i Lofoten-Barentshavet. Foreløpig kjenner vi lite av havbunnen i de aktuelle områdene for oljeaktivitet, fordi bare små deler av området er kartlagt. Disse medlemmer påpeker at Lofoten-Barentshavet er blant jordas mest sårbare havområder. Miljøverdiene i disse områdene er udiskuterbare. Disse medlemmer vil påpeke at både Direktoratet for Naturforvaltning (DN) og SFT var svært kritiske til konsekvensutredningen av helårig petroleumsvirksomhet i Barentshavet og Lofoten. DN skriver i sin høringsuttalelse til ULB:

"Den foreliggende utredningen, slik den framstår i dag, er utilstrekkelig som beslutningsgrunnlag. Det savnes en oversiktlig, systematisk beskrivelse av mulige konsekvenser for miljø."

Disse medlemmer mener dette burde ført til at Regjeringen lot tvilen komme naturen og miljøet til gode og ikke åpnet for oljevirksomhet i området.

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til at utredningen av konsekvenser for helårig petroleumsaktivitet i området Lofoten-Barentshavet (ULB) ikke har gitt noe helhetlig bilde over miljørisikoen ved petroleumsaktivitet i nordområdene. Dette medlem mener derfor at en må vente til den helhetlige forvaltningsplanen foreligger før det kan tas beslutninger om økt petroleumsaktivitet.

Dette medlem viser til konsekvensutredningen (ULB) som viser at økt oljevirksomhet i nord bare vil gi begrensa utslag på den lokale sysselsettinga. Det må være en forutsetning dersom det skal åpnes for økt petroleumsvirksomhet at en større andel av arbeidsplassene kommer i nord. Landsdelen må ikke bare gi fra seg naturressurser, men må også få kompetanse- og industriarbeidsplasser.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil peke på at virksomheten i tiltakssonen i Finnmark og Nord-Troms også er den som påvirkes sterkest av endringene i den generelle distriktpolitikken. Etter at regjeringen Bondevik II tiltrådte er bevilgningene til distriktpolitiske tiltak kraftig redusert. Bevilgningene til regional utvikling som nå disponeres av Finnmark fylkeskommune er redusert fra et nivå på 179,4 mill. kroner i 2001 til 112,9 mill. kroner i 2004. Dette har i vesentlig grad svekket mulighetene for aktiv regional næringsutvikling i regionen.

Flertallet viser videre til at Regjeringen har lagt om bruken av statlig investeringstilskudd til bedriftsetableringer, slik at slik støtte bare gis til nyskaping og innovasjon. Flertallet ser nyskaping og innovasjon som viktig. Flertallet mener imidlertid at det er et

selvstendig mål å skape aktivitet i distriktene selv om virksomheten ikke er nyskapende. Flertallet mener derfor at det fortsatt må gis generell investeringsstøtte i distriktene - også til investeringer som i seg selv ikke er nyskapende.

Flertallet vil understreke betydningen av at det legges til rette for regional forskning og utviklingsarbeid i et samspill mellom universitets- og høyskolesystemet, forskningsmiljøene, innovasjonsmiljøene og næringslivet.

Komiteen mener at det er nødvendig at storsamfunnet må legge til rette for å opprettholde bosetting og utvikling i tiltakssonen ut fra et helhetlig perspektiv der både forvaltningen av naturressursene i regionen og hensynet til lokalsamfunnet ivaretas. Komiteen vil i den sammenheng vise til det regjeringsutnevnte Inntektssystemutvalget og anmoder Regjeringen om å komme tilbake til disse problemstillingene i forbindelse med oppfølgingen av arbeidet til Inntektssystemutvalget.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, vil særlig bemerke behovet for et kommunalt inntektssystem som ivaretar det mangfold og de utfordringer kommunene i dag står overfor. Ikke minst gjelder dette kommuner som er store i areal og relativt små når det gjelder folketall. Flertallet vil påpeke at de fleste kommunene i tiltakssonen er store i areal med store avstander mellom bosettingene.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, mener at det viktigste tiltaket for å sikre gode velferdstilbud også i Finnmark og Nord-Troms er at kommunene og fylkeskommunene har økonomisk grunnlag til å gi befolkningen et godt og dekkende tjenestetilbud. Disse partier har derfor fremmet forslag om en vesentlig styrking av kommunesektorens økonomi utover de forslag som Regjeringen har lagt fram.

Dette flertallet viser likeså til sine forslag om en plan for gjenoppbygging av ubalansen i kommunesektorens økonomi.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti viser til egne forslag i budsjettinnstillinger og Innst. S. nr. 259 (2002-2003) kommuneøkonomien med styrking av kommuneøkonomien med 6,5 mrd. kroner i forhold til Regjeringens opplegg. Kommunenes frie inntekter økes med drøyt 4,6 mrd. kroner. I tillegg kommer øremerkede midler på en rekke områder. En sterk økning i kommuneøkonomien for bedre skole, velferd og service til befolkning og næringslivet. Inntektssystemet er i dag lagt opp slik at kommunene i sonen skal ha bedre kommuneøkonomi enn andre kommuner. Endringer gjort de siste år har svekket distriktsprofilen og styrket tilflyttingskommuner og byer. Endringen i bosettingskriteriet med hensyn

til vegløse småsamfunn (Loppa) må tas opp og løses. Disse medlemmer vil opprettholde en god distriktsprofil i inntektssystemet for kommunen.

Disse medlemmer vil også framheve betydningen av en mer aktiv arbeidsmarkedspolitikk med vekt på tidlig intervensjon og kompetanseheving for å få flere i arbeid enn det Regjeringen legger opp til. Disse medlemmer viser til Dokument nr. 8:51 (2003-2004) fra stortingsrepresentantene Øystein Djupedal, Heidi Grande Røys og Audun Lysbakken om tiltak mot arbeidsledighet.

Komiteens medlem fra Senterpartiet vil vise til at Senterpartiet i sitt alternative budsjett for 2004 la opp til en satsing på kommunesektoren på 4,93 mrd. kroner ut over Regjeringens budsjettforslag. Av dette en øking i kommunesektorens frie inntekter med 4 mrd. kroner. Dette medlem vil påpeke at en økning av denne størrelsesorden er nødvendig for å bringe kommunenes økonomi i bedre balanse, og sikre et godt velferdstilbud til innbyggerne. Dette handler om en god og gratis skole og om en mer verdig omsorg.

Dette medlem vil videre vise til at kommunal sektor er av stor viktighet for sysselsettingssituasjonen i landet. Senterpartiets alternative budsjett ville gitt grunnlag for at det i kommunesektoren kunne ansettes 6 000 flere lærere, helse- og omsorgsarbeidere. Dette ville gitt igangsetting av nødvendige reparasjoner av skoler og andre bygg. Dermed forebygge forfall, arbeidsmiljø og forbedret inneklima, i tillegg til ringvirkninger dette ville gitt for mange lokale håndverkere.

Dette medlem vil påpeke at kommunene er rygggraden i velferdssamfunnet vårt. Barnehage, skole, kultur, eldreomsorg, vann, vei og kloakk - alt er avhengig av en velfungerende kommune. Kommunesektoren har vært denne regjeringens salderingspost gjennom tre statsbudsjetter. Senterpartiet sier et klart nei til et videre svarteperspill, der taperne er utpekt på forhånd.

Dette medlem vil vise til at tiltakssonen er spesielt sårbar når kommunesektorens økonomiske rammer strammes inn.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, har videre merket seg at snøscooterbasert turisme er en vinteraktivitet som utvikles raskt i Norden. Denne utviklingen berører ikke bare den økende private scooterkjøringen, men aktiviteten har også en næringspolitisk betydning, spesielt for reiselivet. Flertallet er av den oppfatning at dersom infrastrukturen for slik virksomhet tilrettelegges på en hensiktsmessig måte, kan det oppnås næringsmessige gevinster og bedre miljømessig kontroll. Hensiktsmessig i denne sammenheng kan bety et sammenhengende løypenett etter faste traseer.

Flertallet ser det som viktig å legge til rette for økt vinterturisme. I ordnede former kan bruk av snøscooter bidra til utvikling av interessante reiselivsprodukter. Flertallet viser til at det i Finnmark og Nord-Troms

og enkelte prøvekommuner lenger sør er tillatt å kjøre snøscooter etter løype. Det er imidlertid ikke noen hjemmel for å gi dispensasjon for kjøring utenom løype i reiselivssammenheng. Dette kan føre til belastninger som ikke er tilsiktet, ved at tilrettelegging for reiseliv kan gjøre det nødvendig å åpne løype for allmenn ferdsel også der en kunne avgrenset trafikken gjennom adgang til å gi dispensasjon for reiselivet.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Senterpartiet, foreslår derfor følgende:

"Stortinget ber Regjeringen om at det i forskrift for bruk av motorkjøretøyer i utmark og på islagte vassdrag gis hjemmel for fylkesmannen, etter skriftlig søknad, til å gi dispensasjon til reiselivsbedrifter for kjøring utenom løype i reiselivssammenheng i kommuner hvor det er adgang til bruk av snøscooter på vinterføre langs særskilte løyper."

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti viser til at motorferdselregelverket for tiden er gjenstand for et forsøksprosjekt i åtte kommuner. Forsøket skal klarlegge hvorvidt formålet med motorferdselloven kan oppfylles bedre ved å koble praktiseringen nærmere opp til lokale planvedtak og planprosesser etter plan- og bygningsloven. Disse medlemmer viser til at forsøket planlegges slutført og evaluert medio 2005. Den planlagte evalueringen skal kartlegge hvorvidt gjeldende regelverk virker i tråd med sin hensikt og i hvilken grad det er behov for endring av reglene. Disse medlemmer mener at evalueringsrapporten således er viktig som grunnlag for å vurdere hvorvidt lovgivningen bør endres og eventuelt hvordan. Disse medlemmer finner det derfor ikke naturlig å ta stilling til enkeltforslag om endringer i motorferdsellovgivningen før evalueringen av forsøket er gjennomført.

Disse medlemmer er positive til at det i denne sammenheng også vurderes om det vil være hensiktsmessig å få et regelverk for dispensasjon for reiselivsbasert kjøring, og hvor det også vurderes hvor dispensasjonsmyndigheten for dette eventuelt skal plasseres.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener at eventuelle endringer må redusere det totale trykket fra motorferdsel i utmark, og vil avvente evalueringen før endringer vurderes.

7. ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE VIRKNINGER

7.1 Sammendrag

Stortingsmeldingen inneholder ikke forslag som vil ha spesielle nye økonomiske og administrative virkninger. Justeringer av de enkelte tiltakene i tiltakssonen for Finnmark og Nord-Troms vurderes i forbindelse med de årlige statsbudsjettene.

7.2 Komiteens merknader

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at forslaget om å øke maksimalgrensen for avskrivning av studielån til 25 000 kroner pr. år er beregnet å ha en budsjettvirkning på 14 mill. kroner i 2005 og 16 mill. kroner i 2006.

8. FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Høyre og Kristelig Folkeparti:

Forslag 1

Stortinget ber Regjeringen i forbindelse med statsbudsjettet for 2005 om å vurdere en utvidelse av ordningen med nedskrivning av studielån i Finnmark og Nord-Troms, slik at maksimalt nedskrivningsbeløp økes fra 16 500 kroner pr. år til 25 000 kroner pr. år.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet:

Forslag 2

Stortinget ber Regjeringen gjeninnføre det særlige borteboerstipendet for elever i videregående skoler i tiltakssonen.

Forslag 3

Stortinget ber Regjeringen i forbindelse med statsbudsjettet for 2005 gjeninnføre ordningen med lønns-tillegg til lærere i tiltakssonen.

Forslag 4

Stortinget ber Regjeringen i forbindelse med statsbudsjettet for 2005 å gjeninnføre ordningen med faglig og pedagogisk styrkingstiltak i tiltakssonen.

Forslag fra Senterpartiet:

Forslag 5

Stortinget ber Regjeringen prisjustere det skattemessige bunnfradraget i tiltakssonen i forbindelse med statsbudsjettet for 2005.

Forslag 6

Stortinget ber Regjeringen prisjustere finnmarkstillegget i barnetrygden i forhold til dagens kroneverdi.

9. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

I

St.meld. nr. 8 (2003-2004) - om rikt mangfold i nord. Om tiltakssonen i Finnmark og Nord-Troms - vedlegges protokollen.

II

Stortinget ber Regjeringen om at det i forskrift for bruk av motorkjøretøyer i utmark og på islagte vassdrag gis hjemmel for fylkesmannen, etter skriftlig søknad, til å gi dispensasjon til reiselivsbedrifter for kjøring utenom løype i reiselivssammenheng i kommuner hvor det er adgang til bruk av snøscooter på vinterføre langs særskilte løyper.

III

Stortinget ber Regjeringen i forbindelse med statsbudsjettet for 2005 om å utrede en utvidelse av ordningen med nedskrivning av studielån i Finnmark og Nord-Troms, slik at maksimalt nedskrivningsbeløp økes fra 16 500 kroner pr. år til 25 000 kroner pr. år.

IV

Stortinget ber Regjeringen sette i verk en statlig aksjonsplan for å få i gang næringsvirksomhet i fiskerikommunene i tiltakssonen i Finnmark og Nord-Troms som er rammet av konkurs og stor arbeidsledighet.

Oslo, i kommunalkomiteen, den 11. mai 2004

Magnhild Meltveit Kleppa
leder

Ivar Østberg
ordfører

